

DM's

Forskerforum

Nr. 06/Oktober 2022

50 ÅR MED RUC:
**EKSPERIMENTET PÅ
MARBJERG MARK**

SIDE 18

NY BOG:
BESKYTTELSEN
AF FORSKNINGSFRIHEDEN
HALTER BAGEFTER I
DANMARK

SIDE 12

**STORE UNDERSKUD
TRUER UNIVERSITETERNE**

SIDE 8

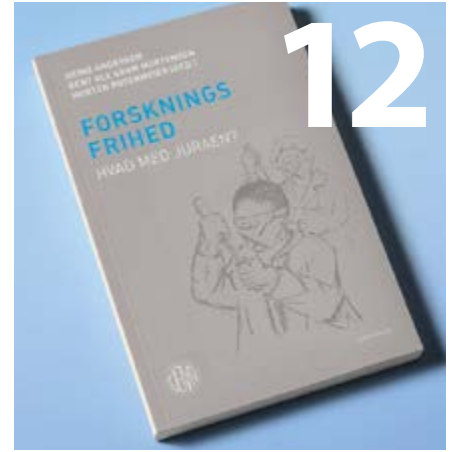
STORE UNDERSKUD TRUER UNIVERSITETERNE

Universiteterne forventer store underskud i år bl.a. som følge af energiprisernes himmelflugt, tab på de finansielle markeder og faldende uddannelsesindtægter. På Aarhus Universitet har det allerede ført til ansættelsesstop og varsling om afskedigelser på DPU.

RUC ER DET MEST SKÆVE UNIVERSITET

Unge fra akademikerfamilier har ti gange større chance for at få kandidatgrad fra Roskilde Universitet end unge med arbejderklassebaggrund. Det gør RUC til det mest socialt skæve danske universitet.

NY BOG: BESKYTTELSEN AF FORSKNINGSFRIHEDEN HALTER BAGEFTER I DANMARK

Retten til at offentliggøre sine forskningsresultater er ikke godt nok sikret i loven, og standardkontrakter med ulovlige tavsheds-klausuler flyder stadig på ministeriets hjemmeside.

AU GÅR ENEGANG I JAGTEN PÅ AFLØSEREN FOR ALTAFGØRENDE IT-SYSTEM

Det mere end 25 år gamle it-system STADS har længe været modent til udskiftning. Nu går Aarhus Universitet solo, mens de syv øvrige universiteter fortsætter samarbejdet om at finde afløseren.

Side 6

UNIVERSITETER SÆNKER TEMPERATUREN TIL 19 GRADER

Universiteterne er ikke forpligtet til at følge regeringens anbefaling om at sænke temperaturen i offentlige bygninger, men de har alligevel tænkt sig at følge trop.

Side 11

NY BOG GUIDER LÆSEREN Gennem FORSKNINGSFRIHEDENS MANGE DILEMMAER

Bogen peger på vigtige dilemmaer og uafklarede forhold, og så dokumenterer bogen, at der stadig er nok at tage fat på, hvis forskningsfriheden skal håndhæves, skriver anmelderen.

Side 14

FLERE TAKKER NEJ TIL DERES STUDIEPLADS

På Aarhus Universitet sagde 13 procent nej ved årets optag mod 10 procent i 2020. Stigningen skyldes formentlig gode muligheder for at finde et job.

Side 15

MÅNEDENS FOTO: GOLIAT I LILLIPUT

Fotografen Tom Shlesinger kombinerer en livslang passion for dykning og undervandsfoto med sin forskning af livet omkring koralrevne.

Side 16

RUC'S 50-ÅRS JUBILÆUM: EKSPERIMENTET PÅ MARBJERG MARK

Omverdenen var skeptisk, men for Ilja Wechselmann, en af de første RUC-vejledere, står RUC's første år som noget ganske enestående i dansk uddannelseshistorie.

Side 18

VIS DIN PH.D.: I KAMP MOD METAN-PRUTTER

Mirka Mølgaard Thorsteinsson undersøger tilsætningsstoffer, der kan nedsætte metanproduktionen i køers fordøjelsessystem.

Side 22

LÆRING: TOPFORSKERE SKABER STEM-BEJEJSTRING HOS SKOLEBØRN

For otte år siden skabte fysiklektor Rikke Schmidt Kjærgaard Videnskabsklubben – et fritidstilbud til børn, der interesserer sig for naturvidenskab. I dag er det en kæmpe succes med lange ventelister.

Side 24

KRONIK: HAVDE POLITIKERNE LYTTET TIL HUMANISTER, HAVDE DE IKKE GJORT OS AFHÆNGIGE AF PUTINS GAS

Der var klare tegn på, at Putin ville gå i krig mod Ukraine, hvis man kender russisk historie, men holdningen hos politikerne, i Danmark såvel som internationalt, er, at humanistiske analyser er overfladiske og irrelevante, og derfor ignorerede de advarselne.

Side 26

NAVNE

Nye udnævnelser, priser og bevillinger.

Side 28

BAGSIDE: UDSKIFT DIT HAKKEBRÆT AF ET TEKSTBEHANDLINGSPROGRAM

Som forsker omgiver man sig typisk med mere og mere avancerede værktøjer, der løbende medvirker til at optimere og udvikle ens forskningsproces og resultater. Men på ét punkt har udviklingen stået stille i mere end 30 år: vores digitale skrivetværktøjer.

BLAD 06/22

Medlemsblad for DM's universitets- og forskningsinstitutionsansatte. Løsaabonnemeter: IDA, Pharmadanmark, Psykologforeningen og Djøf.

Bladets leder skrives på skift af formanden og næstformanden for DM Universitet, Forskning og Uddannelse. Bladets leder udtrykker fælles holdninger.

Øvrige artikler i bladet er ikke nødvendigvis i overensstemmelse med afdelingernes synspunkter. Eftertryk er tilladt med tydelig kildeangivelse.

Ansvarshavende redaktør:

Troels Kølln (tko@dm.dk)

Redaktionelle medarbejdere:

Red. leder Claus Baggersgaard (cbl@dm.dk), journalist Lasse Højsgaard (lah@dm.dk).

Øvrige henvendelser:

Sekretær Sidse Rølle Jakobsen (srj@dm.dk).

Redaktionens adresse:

Forskerforum, Peter Bangs Vej 30, 2000 Frederiksberg, telefon: 38 15 66 55.

Oplag:

8.200 eks. Udkommer 7 gange i 2022.

Forsideillustration:

Simon Bodh Nielsen, Llustra

Grafisk produktion:

OTW A/S.

Næste udgivelse:

15. december 2022.

Af Frederik Hertel, fællestillidsrepræsentant, Aalborg Universitet, næstformand for DM Universitet

Ulvetid

Oven på udflytning og reduktion af uddannelsespladser og under indtryk af de aktuelle valgoplæg kan man få fornemmelsen af, at de sorte skygger trækker sig sammen over det danske universitetslandskab. Man kan drømme sig tilbage til tidligere paroler om den lærende økonomi, hvor universiteter og undervisningsinstitutioner var kilde til ny viden i den private og offentlige sektor. Det handlede ikke blot om, hvordan dygtige naturvidenskabelige kandidater, ingeniører, teknikere m.fl. tilførte kompetencer, færdigheder og viden til virksomheder, men også om den positive indvirkning, som øvrige akademikere havde på vækst og udvikling i virksomheder og institutioner.

Før sommerferien lancerede reformkommissionen et ideekatalog med forslag, der allerede er indført, men som derudover indeholder forslag, der giver nervøse trækninger, og som atter vender vrangen ud på uddannelsesområdet. Heriblandt er at variere længde og udformning af kandidatuddannelserne samt en relancering af en forkortet og lånebaseret SU. Den sidste del blev fulgt op af Venstres valgoplæg, der lancerer ideen om, at et års mindre SU vil, iflg. henvisninger til finansministeriets beregninger, skabe et provenu på 1,2 mia., der kan anvendes til forbedringer af uddannelsesområdet. Umiddelbart er det den type ideer, der i dobbelt forstand gør det vigtigt for unge at vælge rigtigt første gang.

Socialdemokratiet og Venstre gentager i deres valgoplæg reformkommissionens ide om etårige tekniske, samfundsvidenskabelige og

“

Unge er ikke videnskonsumenter, der kun modtager eller forbereder sig på at modtage undervisning. Og den traditionelle tankpasserpædagogik slår ikke til, hvis man vil uddanne unge på et universitetsstudie.

humanistiske kandidatuddannelser, der har et omfang på 75 ECTS-point fordelt over et kalenderår. Men den foreslåede forøgelse af undervisningslektionerne kan ikke kompensere for det læringstab, der er konsekvensen af den reducerede studietid. Unge er ikke videnskonsumenter, der kun modtager eller forbereder sig på at modtage undervisning. Og den traditionelle tankpasserpædagogik slår ikke til, hvis man vil uddanne unge på et universitetsstudie. Studiepraktik, undervisningsøvelser, opgave- og projektskrivning m.m. indgår som metoder til at sikre, at de kandidatstuderende gennemløber selvstændige, kritiske og kreative bearbejdningsprocesser, der er en essentiel del af den læring, der forventes på et universitetsstudie. Tid til dette fordybelsesarbejde vil blive en mangelvare på de foreslåede etårige kandidatstudier. Oven i dette kommer, at boligudgifter i storbyerne nu er så høje, at en del

af de studerende nødvendigvis må supplere SU'en med studiejob. I modsætning til den foreslåede etårige kandidatuddannelse er forslagene om toårige og fireårige kandidatuddannelser mindre radikale. De foreslåede fireårige kandidatuddannelser, hvor den studerende kombinerer uddannelse og job, kender vi allerede fra fx revisionsuddannelsen. Den uddannelsesform kan lettere indføres, men beslutningstagerne bør være opmærksomme på, at der er en markant forskel på den læring, som opnås på et fuldtidsstudie, og den, som skabes parallelt med et job. Fuldtidsstudier tilbyder en helt anden mulighed for, at de studerende kan udfordre deres faglighed, egne synspunkter og virkelighedsopfattelser. Det er grunden til, at fuldtidsstudier har potentiale til en dybere form for læring.

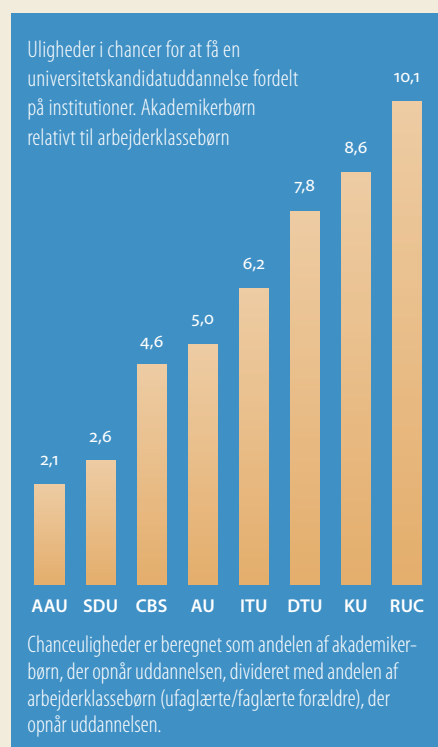
Det er et nærmest stålfast politisk princip, at uddannelsesområdet, og herunder ikke mindst universitetsområdet, årligt skal reformeres eller måske ligefrem re-reformeres. Danske universiteters grafiske oversigt over udvalgte reformer af universitetsområdet viser en helt særlig form for hyperaktiv politisk foretagsomhed på uddannelsesområdet. Der lyder herfra ikke en klage over politisk bevågenhed, og der ydes ikke modstand mod forandring eller næres nogen form for udviklingsresistens. Tværtimod. Som universitetsansatte vil vi blot have tid til fordybelse i forskning og til at levere forskningsbaseret undervisning, der bidrager til udviklingen af såvel den private som den offentlige sektor. ■

RUC ER DET MEST SKÆVE UNIVERSITET

Unge fra akademikerfamilier har ti gange større chance for at få en kandidatgrad fra Roskilde Universitet end unge med arbejderklassebaggrund, viser undersøgelse. Det gør RUC til det mest socialt skæve danske universitet, men uligheden skyldes primært beliggenhed og uddannelsesportefølje og ikke manglende indsats for at bryde den sociale arv, vurderer forsker. RUC-rector Hanne Leth Andersen anerkender problemstillingen, men siger, at RUC har som ambition at bidrage til at løfte uddannelsesniveaue i Region Sjælland, og man prioriterer også at gøre uddannelserne mere anvendelsesorienteret.

Opindeligt var universitetet for de få særligt udvalgte, der skulle læse teologi, og indtil 1877 blev kvinderne helt nægtet adgang til de hellige haller. I dag kan alle i princippet blive optaget på en videregående uddannelse, hvis de ellers kan mønstre det nødvendige gennemsnit, men alligevel er det stadig enormt skævt, hvilken social baggrund unge på forskellige uddannelser og uddannelsesinstitutioner kommer fra.

Det viser en undersøgelse, som har været bragt i Samfundsøkonomen, foretaget af Jens-Peter Thomsen, seniorforsker ved VIVE – Det Nationale

Forsknings- og Analysecenter for Velfærd.

Han har målt uligheden ved at sammenligne sandsynligheden for, at unge fra akademikerhjem opnår en universitetsuddannelse, med sandsynligheden for, at en ung med ufaglærte eller faglærte forældre gør det samme.

Han siger, at man kan forestille sig, at to børn fra henholdsvis en akademiker- og arbejderklassefamilie, der leger sammen i vuggestuen, sandsynligvis får vidt forskellige livsforløb. Barnet med akademikerforældre vil have næsten 6 gange større chance for at opnå en kandidatgrad og 11 gange større chance for at blive ph.d. end barnet med arbejderklasseforældre.

Handler om beliggenhed

Sammenligner man mellem landets otte universiteter, er forskellen størst på RUC, hvor unge fra akademikerfamilier har 10 gange større chance for at få en kandidatgrad end unge fra arbejderklassefamilier.

På Aalborg Universitet, hvor den sociale skævhed er mindst blandt de otte universiteter, har unge fra akademikerhjem kun cirka dobbelt så store chancer for at opnå en kandidatgrad.

Ifølge Jens-Peter Thomsen skal de store sociale forskelle ikke nødvendigvis ses som et udtryk for, at nogle uddannelser eller institutioner er bedre til at rekruttere socialt bredt end andre. Det handler mest af alt om, hvor søgte de er, hvor de er beliggende, og om at forskellige uddannelser appellerer til unge med forskellig baggrund.

Generelt er det sådan, at kunstneriske uddannelsesinstitutioner og institutioner tæt på Aarhus og København er de mest ulige, mens ulighederne er mindst ved institutioner med mange anvendelsesorienterede uddannelser i provinsen.

“RUC og KU er universiteter, der tiltrækker mange unge, heriblandt fra København og omegn. Det er her omkring de store byer, hvor uddannelsesniveaue i befolkningen generelt er højest, og det smitter også af på optaget”, siger Jens-Peter Thomsen.

Arbejderklasseunge tænker på job

Han tilføjer, at humanistiske og samfundsvidenskabelige uddannelser, som der er mange af på RUC, generelt tiltrækker flere unge fra akademikerhjem end tekniske og naturvidenskabelige uddannelser.

Unge fra arbejderklassehjem orienterer sig derimod mere mod anvendelsesorienterede uddannelser.

I den sammenhæng skiller Copenhagen Business School sig lidt ud fra de øvrige universiteter i hovedstadsområdet, fordi institutionen både udbyder nogle uddannelser, der kræver tårnhøj snit for at komme ind, og har anvendelsesorienterede uddannelser som erhvervsøkonomi på skemaet, der tiltrækker ikkeakademiske unge, forklarer VIVE-forskeren.

“Unge fra arbejderklassehjem tænker i højere grad, at de skal have en uddannelse med gode beskæftigelsesmuligheder, så studierne kan føre til et konkret job med en god indkomst bagefter. Det er måske en luksus, du ikke behøver at

Roskilde Universitet ved Trekroner og Trekroner Sø.

bekymre dig så meget om, hvis du kommer fra et hjem, hvor der er penge nok. Unge fra akademikerhjem vælger derfor i højere grad uddannelser, hvor det er mere abstrakt, hvilket job det kan føre til”, siger Jens-Peter Thomsen.

Vil højne uddannelsesniveaulet i regionen

RUC's rektor, Hanne Leth Andersen, er enig i, at en stor del af forklaringen på RUC's placering som det mest socialt skæve universitet ligger dels i beliggenheden, dels i at uddannelsesporteføljen primært ligger inden for humaniora og samfundsvidenskab, og man ikke udbyder så tydeligt professionsorienterede uddannelser, som unge fra arbejderklassehjem typisk foretrækker.

Hun tilføjer, at det er værd at bemærke, at uddannelser såsom journalistik, computer science og digital transformation er professionsorienterede og formentlig har mindre uligheder i chancen for at få en universitetskandidatuddannelse.

“Det er en relevant problemstilling at få belyst og forholde sig til. Det er vores ambition i højere grad at tiltrække studerende med forskellige sociale og geografiske baggrunde. Ikke mindst er det vores ambition at bidrage til at løfte uddannelsesniveaulet i Region Sjælland. Vi prioriterer også at tydeliggøre vores uddannelsers anvendelsesorientering. Anvendelse er netop en mulighed gennem projektarbejdet, og det styrkes, når vi i dag lægger op til mere konkret samarbejde med virksomheder, organisationer og offentlige arbejdspladser”, siger Hanne Leth Andersen.

Nye professionsorienterede uddannelser

Hun tilføjer, at RUC også har reformeret uddannelsesstrukturen, bl.a. for at appellere mere til unge fra forskellige sociale lag.

Senest har man opgivet de såkaldte kombinationsuddannelser på kandidatdelen.

“Den frie kombinationsstruktur på kandidatuddannelserne krævede en vis fortolkning af uddannelsernes arbejdsmarked, da de studerende selv skulle vælge at sammensætte to fag. Fra i år udbyder vi 28 fagligt stærke, tværfaglige uddannelser, hvis profil universitetet tydeligt formidler, inkl. deres typiske arbejdsmarked. På den måde vil kandidatuddannelserne i højere grad appellere til studerende fra forskellige sociale lag”, siger RUC-rektoren.

Ifølge Hanne Leth Andersen forsøger RUC også med en ny kandidatuddannelse i samfundsøkonomi og den planlagte kandidatuddannelse i samfundsjura, som er blevet til på direkte opfordring fra aftagere i Region Sjælland, at etablere mere professionsorienterede kandidatuddannelser, som tiltrækker unge med arbejderklassebaggrund.

Undervisningsstil har begrænset betydning

Mens RUC således ihærdigt forsøger at tiltrække flere unge fra arbejderklassefamilier, går det langt bedre på Aalborg Universitet, der ifølge undersøgelsen er det mindst socialt skæve universitet. Jens-Peter Thomsen tror dog ikke på, at AAU's model for problembaseret læring (PBL) er grunden til, at nordjyderne på AAU har større succes med at bryde den sociale arv.

“RUC har også benyttet projektarbejde siden grundlæggelsen, og her er de ikke særligt gode til at tiltrække ikkeakademiske unge. Jeg tror mest, det handler om, at AAU geografisk ligger, hvor det ligger, og om de uddannelser, de udbyder”, siger Jens-Peter Thomsen.

Han tilføjer, at ulighederne, i forhold til hvem der opnår en universitetsuddannelse, er mindsket lidt de sidste 30

år, og de er mindre i Danmark end i andre lande, men undersøgelsen viser, at selvom vi bor i et velfærdssamfund, der giver tryghed, gratis uddannelse mv., betyder det stadig rigtig meget, hvilken familie man er vokset op i.

“Ressourcer og læringsmiljøer i hjemmene er afgørende for børns uddannelsesmuligheder, og børn fra akademikerhjem bliver i langt højere grad understøttet og skubbet i retning af en videregående uddannelse”, siger han.

Kvote 2 virker ikke

Regeringen har fremlagt en plan for et nyt optagelsessystem med et større optag på kvote 2 og en maksimal adgangskvotient på 10, bl.a. for at skabe større social mobilitet, men ifølge Jens-Peter Thomsen skal man sætte ind så tidligt som muligt allerede i daginstitutionerne og gerne også øge bevidstheden om mulighederne med en universitetsuddannelse blandt de talentfulde arbejderklassebørn.

Hvis man vil gøre noget ved optagelsessystemet her og nu, viser forskningen, at et øget kvote 2-optag ikke bidrager til at mindske de sociale uligheder.

I stedet kan man arbejde med såkaldt kontekstualiserede ansøgninger, som det allerede er sket i England og Israel. Her tager de ansøgernes socioøkonomiske baggrund i betragtning, hvad der i Danmark ville svare til, at børn, der er vokset op i hjem med en indkomst under et vist niveau, kunne gange deres snit med fx 1,05.

En anden mere vidtgående mulighed ville være at trække lod om pladserne blandt de kvalificerede ansøgere, men det er i sidste ende et politisk spørgsmål, understreger han. ■

AU GÅR ENEGANG I JAGTEN PÅ AFLØSEREN FOR FORÆLDET STUDIEADMINISTRATIVT IT-SYSTEM

Det mere end 25 år gamle it-system STADS har længe været modent til udskiftning, men ministeriet og universiteterne har de sidste fire år ikke kunnet enes om en fælles afløser. Nu går Aarhus Universitet solo, mens de syv øvrige universiteter fortsætter samarbejdet uden ministeriet.

Når det kommer til it-systemer, er det studieadministrative system STADS at betragte som en dinosaur, der for længst burde være kørt på evolutionens losseplads.

Alligevel udgør STADS fortsat rygraden i universiteternes studieadministration, da alt fra optagelse til studieordninger, karaktergivning, eksamensbeviser, tilmelding til undervisning og eksaminer samt merit- og dispensationsansøgninger håndteres gennem systemet. Ministeriet bruger også data derfra til at beregne størrelsen af universiteternes uddannelsesbevilling.

Men systemet er fejlbehæftet, og der udvikles ikke længere nye funktioner, da det kan føre til sammenbrud, hvilket fik Aarhus Universitets direktør, Arnold Boon, til at udtale, "at STADS billedlig talt bliver holdt sammen med gaffatape", i en artikel i Forskerforum i 2020.

Allerede i 2015 advarede universiteterne Uddannelses- og Forskningsministeriet om, at STADS havde overskredet sin sidste holdbarhedsdato, men det var først i 2018, at ministeriet tog initiativ til projektet Kopernikus. Tanken var, at ministeriet i samarbejde med de otte universiteter skulle finde afløseren for STADS, men i 2021 kastede ministeriet håndklædet i ringen og overlod opgaven til universiteterne selv med DTU i spidsen.

Det bedste for AU

I slutningen af januar besluttede Aarhus Universitet at forlade projektet og gå enegang i søgningen efter et nyt system.

Arnold Boon siger, at det sker efter en grundig overvejelse af fordelene og ulemperne ved at arbejde så mange universiteter sammen, og AU nåede frem til, at man kan gøre det bedre, billigere og hurtigere alene.

"Vi har set på, hvad der er bedst for AU, og hvordan vi kan gennemføre projektet mest effektivt. Det koster mange ressourcer at skulle koordinere med syv andre universiteter, og det kræver også mange kompromiser, fordi hvert universitet har forskellige ambitioner og forskellige it-landskaber. Derfor er det bedst at gå solo og finde det, der passer bedst muligt til AU's behov", siger Arnold Boon.

Det har spillet ind på beslutningen, at AU allerede selv har udskiftet flere store it-systemer og dermed gjort sig en del erfaringer. Sidste år indførte AU den nye læringsplatform Brightspace, et nyt system til administration af de internationale studerende og et nyt system til uddannelsesplanlægning. Snart skifter AU også sit eksamenssystem, og derfor var det også oplagt at finde sit eget studieadministrative system. Det er nemlig vigtigt for AU, at de forskellige systemer spiller sammen, da målet er, at de studerende skal have adgang til alle deres oplysninger på deres digitale platform, mitstudie.au.dk, for at give dem en bedre brugeroplevelse.

Standardsystem fra international leverandør

Arnold Boon forklarer, at arbejdet med Kopernikus ikke er spildt, da udbudsmaterialet og blandt andet systemkravene var ca. 75 pct. færdige, og meget af materialet kan genbruges.

"Det koster mange ressourcer at skulle koordinere med syv andre universiteter, og det kræver også mange kompromiser, fordi hvert universitet har forskellige ambitioner og forskellige it-landskaber".

Arnold Boon, universitetsdirektør på AU

I stedet for at udvikle et nyt it-system fra bunden leder AU efter et standard-system leveret af en erfaren leverandør, som allerede har en standardløsning, der er testet og i brug på andre universiteter i verden. Det er en såkaldt cloudbaseret løsning, som leveres som en softwareservice tilgængelig i "skyen", der løbende vedligeholdes af leverandøren, som varetager drift og opdateringer løbende fra leverandørens placering via sikker internetadgang. Da der er tale om en hyldevare, forventer universitetsdirektøren, at det bliver nødvendigt at ændre nogle arbejdsgange i

organisationen, da individuelle tilpasninger til standardsystemet er dyre.

Til gengæld forventer Arnold Boon, at det bliver lidt billigere for AU, i forhold til hvis man havde fortsat samarbejdet med de andre universiteter, fordi leverandørerne formentlig vil indregne et tillæg i prisen for at skulle kommunikere med otte forskellige universiteter om deres individuelle behov. Desuden forventer han, at selve implementeringen af systemet bliver billigere, når AU gør det på egen hånd, og så skulle man gerne være kørende i 2026, altså et år før der endegyldigt bliver slukket for STADS.

Øvrige universiteter holder planen

Samtidig kører samarbejdet mellem de syv andre universiteter videre planmæssigt med DTU i spidsen, fortæller Mads Henrik Bang, der er direktør for ØSS-samarbejdet mellem AAU, AU, KU, SDU og DTU, og som programejer for Nyt SIS er ansvarlig for indkøbet af afløseren for STADS.

Også det DTU-ledede projekt satser på at indkøbe et standarddrammesystem fra en udenlandsk producent.

"Vi vil ikke genopfinde STADS, så vi går fra en skræddersyet til en standardiseret verden. Vi har været i markedsdialog om kravene til systemet, og den 19. september indløb tilbuddene fra de tre prækvalificerede leverandører. Vi regner med at indgå aftalen og underskrive kontrakten i december", siger Mads Henrik Bang.

Også han siger, at det bliver nødvendigt at ændre organisering og arbejdsgange på nogle områder, da det vil være for dyrt at konfigurere systemet til at passe til alle syv universiteters individuelle behov.

Mads Henrik Bang forventer, at der vil være en endelig afklaring med leverandøren i første kvartal næste år, og så skal systemet testes i pilotfasen.

Ifølge planen starter udrolningen herefter i foråret 2024 startende med KU i første bølge, CBS og DTU i anden bølge afsluttende med de resterende fire universiteter i tredje bølge, som slutter primo 2027.

Målet med Nyt SIS er at sætte den studerende i centrum og løfte kvaliteten af it-servicen ved at samle alle informationer, de skal bruge, ét sted. ■

Store underskud truer

Universiteterne forventer store underskud i år bl.a. som følge af energiprisernes himmelflugt, tab på de finansielle markeder og faldende uddannelsesindtægter, delvist som konsekvens af udflytningsplanen. På Aarhus Universitet har det allerede ført til ansættelsesstop og varsling om afskedigelser på DPU.

Universiteterne forventer at blive ramt af store millionunderskud i år. Det er krigen i Ukraine, som har sendt energipriserne på himmelflugt og fået kursene på de finansielle markeder til at rasle ned, og det kombineret med faldende uddannelsesindtægter kan ende med at give ordentlige hak i årsregnskaberne.

Aarhus Universitet ser ud til at være hårdest ramt. Her har situationen allerede ført til indførelsen af et kvalificeret ansættelsesstop i første omgang året ud, men med mulighed for forlængelse. Det betyder, at universitetet ikke ansætter nye medarbejdere, medmindre ledelsen vurderer, at der er en særlig grund til det. Kun stillinger, som af hensyn til organisationen ikke kan stå ubesatte, og stillinger, som er fuldt finansierede af eksterne bevillingsgivere, er undtaget. Desuden vil man forsøge at spare 10-15 mio. kr. på elforbruget, udskyde en række bygge-, renoverings- og digitaliseringsprojekter og nedlægge 22 stillinger på DPU – Danmarks Institut for Pædagogik og Uddannelse i Emdrup i København.

Ifølge afgående universitetsdirektør

Arnold Boon havde AU ved årets start budgetteret med et minus på 47 mio. kr., da universitetet ville bruge af sine opsparede midler til strategiske investeringer, men nu forventer han, at underskuddet bliver væsentligt større, bl.a. fordi elregningen ser ud til at blive 70-80 mio. kr. større end ventet. Desuden forventede man et afkast på 30-40 mio. kr. på universitetets investeringer i obligationer og aktier, men det ser ud til at give et tab i stedet.

Arnold Boon henviser til, at universiteterne er forpligtet ved lov – Anbringelsesbekendtgørelsen – til at købe værdipapirer for de fondsmidler, de får overdraget.

“Vi har en langsigtet og en forholdsvis lav risiko i vores investeringsprofil. Men sidste år besluttede vi, at vi måtte investere en smule mere i aktier. Og i år har det store tab været på obligationer, så det har faktisk hjulpet os, at vi har investeret mere i aktier”, siger han.

Ydermere er der udsigt til færre uddannelsesindtægter end ventet, da færre er gået til eksamen, flere har takket nej til deres studieplads, og så rammer udflytningen på DPU.

Det betyder, at AU forventer et “betydeligt økonomisk tab”, som kommer til at gøre et betydeligt indhug i egenkapitalen, men som universitetet som udgangspunkt er rustet til at modstå.

“Vi har tidligere varslet, at der var mørke skyer på vej. Nu kommer der et ekstra pres med elpriserne himmelflugt og faldende uddannelsesindtægter, der falder sammen med et dårligt år for vores finansielle poster. Det er i den nuværende situation vanskeligt og forbundet med stor usikkerhed at give et bud på årsresultatet, da det afhænger meget af de finansielle poster og elpriserne i de sidste måneder af 2022”, siger Arnold Boon.

Han tilføjer, at universitetet har iværksat ekstraordinære besparelser og et kvalificeret ansættelsesstop, men det er for tidligt at vurdere, hvor stor effekten bliver, og da der kun er få måneder tilbage af 2022, vil det ikke kunne kompensere fuldt ud.

Afskedigelser på DPU

På DPU er det udflytningsaftalen, der har fået læsset til at vælte efter flere år med en presset økonomi.

Instituttet har et underskud på 15 mio. kr., hvoraf de 10 mio. er effekterne af dimensioneringen, universiteterne er blevet pålagt som følge af udflytningsaftalen. De sidste fem mio. skyldes et løbende underskud på driften, som DPU hidtil har fået bevilget af AU ARTS, men som på grund af den pressede økonomi på fakultetet ikke længere kan bevilges.

Det betyder, at DPU skal reducere lønudgifterne med, hvad der svarer til 22 stillinger – enten gennem frivillige fratrædelser eller afskedigelser. Der er ca. 119 fastansatte videnskabelige medarbejdere på DPU.

“Vi har forbedret både vores uddannelses- og forskningsøkonomi i perioden, så vi har nærmet os nul. Men det har også været hårdt arbejde og imponerende resultater fra medarbejdernes side at gøre det, og der har været smalhals på driftsbudgettet. Så når man møder endnu en besparelse, og man ikke er velpolstret, så får det sådan nogle effekter. Vi kan ikke finde flere besparelseskilder af betydning”, siger institutleder Claus Holm.

Meldingen har ifølge fælles-TR Bjørg Kjær sendt chokbølger gennem DPU.

“Det er en katastrofe. Vi er blevet beskåret i årevis, vi har skullet høre på humaniorabashing, og imens har vi vist samfundssind og knoklet gennem flere lockdowns for at opretholde vores uddannelser med stort engagement. Og nu skal folk så rammes på deres forsørgelsesgrundlag. Det er på mange måder meget hårdt for medarbejderne”, siger hun.

Ud over de personlige konsekvenser for medarbejderne frygter Bjørg Kjær, at nedskæringerne vil gå ud over både forskning og uddannelser på DPU.

“Den grundlæggende undervisningsopgave er den samme. De studerende har krav på 54 undervisningstimer per semester, og det er, uanset hvor mange der sidder på holdene. De studerende skriger efter mere vejledning, men vi har ikke ressourcer. Der er i forvejen skåret så meget ind til benet, at jeg ikke kan se, hvordan man kan presse mere ud af folk, der allerede i flere år

har kompenseret for, at tingene ikke hænger sammen”, siger Bjørg Kjær.

Claus Holm vil ikke vurdere, om nedskæringerne vil gå ud over kvaliteten i uddannelsen og omfanget af forskning på DPU.

“Vi har i nogen tid – også for den sidste dimensionering – vidst, at vi ville blive færre medarbejdere både på DPU og generelt på ARTS. Derfor ved vi, at der ligger et stykke arbejde med at tilrettelægge opgaven på en ny og fagligt forsvarlig måde. Det arbejde har dekan Johnny Laursen varslet, og det skal vi i gang med at se på”, siger han.

Medarbejderne har kunnet søge om en frivillig fratrædelse frem til 11. oktober, og i begyndelsen af november vurderer Claus Holm, at ledelsen vil have overblik over, hvor mange der i givet fald skal afskediges.

Minus og uddannelseslukninger på CBS

Også på Copenhagen Business School ser året ud til at ende økonomisk dårligere end ventet. CBS havde budgetteret med et minus på 9 mio. kr., men efter årets andet kvartal var det vokset til et minus på 31 mio. kr., men CBS har tilstrækkelig egenkapital til at dække underskuddet i 2022, oplyser Annika Dilling, konstitueret universitetsdirektør.

“Underskuddet skyldes, at omsætningen er faldet 1 mio. kr., og at der er øgede omkostninger for 21 mio. kr. Det er især omkostninger til eksternt finansierede projekter, som stiger, men der ses også en mindre effekt fra stigende priser – primært på eludgifter, der forventes at stige med 2,5 mio. kr. Derudover forventes det, at renteudgifter vil være 2 mio. kr. højere i 2022 end budgetteret grundet indeksregulering af indeksslån”, skriver hun per e-mail.

Udflytningsaftalen har allerede betydning, at CBS må lukke fire uddannelser, og det har konsekvenser for antallet af forskerstillinger. Omkostningerne til løn skal begrænses betydeligt på grund af mistet uddannelsesstilskud svarende til 25 mio. kr., har CBS-ledelsen meldt ud til medarbejderne. Det er primært Institut for Organisation, Institut for Ledelse, Samfund og Kommunikation samt Institut for Ledelse, Politik og Filosofi, der er berørt af uddannelseslukningerne.

Rektor Nikolaj Malchow-Møller tror på, at de fleste personalereduceringer vil kunne findes gennem naturlige fratrædelser og “afværgeforanstaltninger”.

“Vi har i direktionen en forventning om, at omfanget af egentlige afskedigelser vil være meget begrænset – dette ikke mindst i lyset af at opgavebortfaldet og dermed tilpasningsbehovet vil indtræde gradvist over en flerårig periode. Det er samtidig vigtigt at påpege, at der ikke er tale om et ansættelsesstop, men om håndtering af et konkret opgavebortfald. Der vil fortsat kunne rekrutteres medarbejdere til andre områder eller opgaver end de berørte”, udtaler Nikolaj Malchow-Møller i en intern meddelelse.

Fælles-TR Ole Helmersen håber også på, at antallet af afskedigelser kan holdes på et minimum eller måske helt undgås.

“Vi er ikke ude i en massefyring eller en stor spareøvelse, som vi var ude i i 2014-15. Men derfor er det selvfølgelig alvorligt for de personer, der i øjeblikket går og føler sig truet på deres ansættelse. Som det ser ud nu, forventer jeg, at der kun er risiko for nogle få afskedigelser. De berørte institutter er lige nu i gang med at klarlægge, hvor meget af besparelseskrevet der kan klares via forskellige afværgeforanstaltninger.

Først derefter træffer direktionen beslutning om, hvorvidt man vil afskedige”, siger Ole Helmersen, der håber, at det endelige antal bliver så lille, at ledelsen vælger at droppe afskedigelser.

Ifølge ledelsens oplæg bliver en tredjedel af den undervisning, der nu forsvinder, varetaget af DVIP og resten af VIP-ansatte, og det skal også være nøglen for de årsværk, der skal spares væk.

“Jeg synes godt, at man kan kigge lidt mere på DVIP-undervisningen og måske spare noget mere der, hvis det kan hjælpe til at undgå afskedigelser. Det har vi påpeget over for ledelsen i HSU”, siger han.

Underskud på værdipapirer på KU

På Københavns Universitet budgetterede de med et underskud på ca. 280 mio. kr., da de ville bruge af egenkapitalen til en række forskellige initiativer, men i foråret viste en ny prognose faktisk, at KU ville få et overskud på 150 mio. kr. i 2022, da aktivitetsniveauet →

efter coronanedlukningerne fortsat ikke var kommet helt op i gear. Uroen på de finansielle markeder har ændret på situationen igen, og de arbejder nu på en ny prognose.

KU har løbende omkring 2 mia. kr. investeret i værdipapirer. Der er især tale om forskningsfinansiering, hvor fondene betaler hele projektstøtten til KU på forhånd, som er investeret.

Alene frem til 1. august har KU haft et underskud på disse finansielle poster på 110 mio. kr., fortæller Rasmus Darling, vicedirektør for økonomi på KU. Selv om værditabet i år har været stort, mener han ikke, KU har kunnet gøre andet med pengene end at investere dem gennem kapitalforvalterne.

“Det er svært at se, hvad alternativet skulle være. Havde de stået på en bankkonto, havde det også været til negative renter. Vi er ret defensive i vores investeringer, og langt den største del står i obligationer, men lige i øjeblikket står vi lidt i “den perfekte storm”, hvor renterne stiger, hvilket betyder, at obligationskurserne falder, og aktiekurserne også falder”, siger han og fortsætter:

“I forhold til den prognose, vi er i færd med at udarbejde, vil særligt vores forventninger til afkastet på vores anbragte kapital blive justeret. Hvad angår omkostninger til forsyning forventer vi også visse meromkostninger”. Han tilføjer, at underskuddet ikke giver anledning til større besparelser på kort sigt.

“Andre år har vi haft høje afkast, og KU har en forholdsvis stor egenkapital, så vi kan godt absorbere chok som det her. Så jeg mener ikke, vi behøver sætte himmel og hav i bevægelse, selv om vi skulle ende med et negativt afkast på for eksempel 100 mio. kr. et

enkelt år. Men det er klart, at hvis det fortsætter over flere år, så er det en anden situation”, siger han.

Hvad angår de stigende energipriser er KU begyndt at have en fastprisaftale på el på 110 mio. kr., men den udløber med udgangen af i år, og KU har derfor valgt at afsætte ca. 130 mio. kr. ekstra til el i 2023 og 100 mio. kr. i de efterfølgende budgetår.

Udgiften til vand, varme, køl og gas var ifølge Uffe Gebauer Thomsen, vicedirektør for Campus Service, på ca. 80 mio. kr. sidste år, og det forventes at stige med mellem 10 og 20 pct. i år.

SDU taber på værdipapirer

Syddansk Universitet havde planlagt med et underskud på 79 mio. kr. i år, men i den aktuelle prognose er det vokset til et minus på op til 130 mio. kr. Der er dog meget stor usikkerhed om årets resultat på grund af udviklingen i den nationale og internationale økonomi, siger universitetsdirektør Thomas Buchvald Vind.

De røde tal skyldes først og fremmest faldende afkast på SDU's værdipapirer, som aktuelt viser et fald på 36 mio. kr. i forhold til budgettet. Dertil kommer mindre fald i en række uddannelsesindtægter, og så er SDU generelt påvirket af stigende priser og en usikker forsyningssituation. Det gælder dog ikke elforbruget i år, da universitetet har en fastprisaftale, som udløber med udgangen af 2023.

Ifølge universitetsdirektøren har SDU en opsparing, som kan dække underskuddet i 2022, og i den kommende tid vil man forsøge at dæmpe en række bygnings- og driftsomkostninger for at forsøge at mindske det store minus.

Samme cocktail på AAU, DTU, ITU og RUC

Et minus på 47 mio. kr. var Aalborg Universitets forventning til 2022, men efter årets første kvartal var underskuddet vokset til ca. 100 mio. kr. Estimatet for andet kvartal er ved at blive udarbejdet, og universitetsdirektør Søren Lind Christiansen vil først offentliggøre

tallene, efter at den interne behandling i bestyrelsen og HSU er færdiggjort i oktober.

Han siger, at kapitalafkastet er den største enkelte usikkerhed, men AAU har egenkapital til at dække de udsving, som de forventer for 2022.

Også på Danmarks Tekniske Universitet (DTU) er underskuddet vokset siden årets start. Ledelsen budgetterede med et lille overskud på ca. fem mio. kr., men efter Q1-prognosen var det ændret til et forventet minus på 80 mio. kr.

Universitetsdirektør Claus Nielsen kan ikke oplyse, hvad Q2 viser, før det har været behandlet af bestyrelsen.

“Det er primært energipriserne, især el, og tab på værdipapirer og et mindre tab på uddannelsesindtægterne, fordi der er lagt en generel besparelse på disse. Vi forventer et negativt resultat, og det vil altid kalde på reaktioner, men jeg kan ikke for indeværende oplyse hvilke, bortset fra at vi følger op på vores energisparekampagne fra før sommerferien, herunder med nye tiltag. Egenkapitalen er som sådan stor nok til at absorbere et negativt resultat, men ikke flere år i træk. DTU's egenkapital er primært bundet i bygninger og infrastrukturer, og likviditeten vil hurtigt lide ved negative resultater”, skriver Claus Nielsen.

IT-Universitetet forventer også at blive ramt af et dårligere årsresultat end forventet, da det budgetterede underskud er vokset fra ca. 8,7 mio. kr. til ca. 17 mio. kr. i den seneste prognose.

“Vi har alle mere eller mindre de samme udfordringer med negative afkast af investeringer og øgede udgifter til el, men vores STÅ-produktion er lidt højere. Vi lægger op til bestyrelsen, at vi tager det øgede underskud over egenkapitalen”, skriver universitetsdirektør Georg Dam Steffensen.

På Roskilde Universitet oplyser universitetsdirektør Peter Lauritzen, at det budgetterede underskud på 34 mio. kr. ifølge prognosen på nuværende tidspunkt er vokset til 44 mio. kr. Det skyldes primært, at universitetet forventer et tab på sine værdipapirer på cirka 13 mio. kr. Peter Lauritzen tilføjer, at RUC har tilstrækkelig egenkapital til at dække underskuddet for 2022. ■

Universiteter sænker temperaturen til 19 grader

Universiteterne er som selvejende institutioner ikke forpligtet til at følge regeringens anbefaling om at sænke temperaturen i offentlige bygninger, men de har alligevel tænkt sig at følge trop.

De ansatte på landets universiteter må håbe på, at vi går en mild vinter i møde, eller alternativt tage en sweater, uldsokker og fingerhandsker med på arbejde.

Selvom Uddannelses- og Forskningsministeriet ikke har "instruksbeføjelse" over for selvejende institutioner som eksempelvis universiteter og professionshøjskoler, har universiteterne tænkt sig at følge anbefalingerne i regeringens energispareplan, lyder meldingen fra alle otte universiteter.

Det betyder bl.a., at opvarmningen af bygninger skal reduceres til 19 grader og fyringssæsonen afkortes ved først at tænde for varmen, når temperaturen ikke kan holdes på 19 grader uden opvarmning.

Desuden skal der i alle bygninger slukkes for unødvendig belysning samt unødvendig udendørsbelysning af facader, parkarealer mv.

"I forhold til energikrisen og ministeriets udmelding har vi på CBS valgt at følge anbefalingerne, som var de en instruks. Det er kun rimeligt, at vi alle bidrager til dette", skriver Annika Dilling, konstitueret universitetsdirektør på CBS.

Claus Nielsen, DTU-direktør, oplyser, at anbefalingerne er "helt i tråd med, hvad DTU gør og vil gøre".

Fra SDU lyder det fra universitetsdirektør Thomas Buchvald Vind, at de ikke har truffet endelig beslutning om implementeringen, men det står klart, at de på SDU vil sænke temperaturen og spare på energien, hvor det ikke har negative konsekvenser for menneskers og dyrs liv og sikkerhed.

På RUC har de planer om at reducere rumtemperaturerne sammen med en række andre energibesparelser, men tiltagene skal først behandles i de relevante medarbejderfora, hvorefter implementering igangsættes, skriver Peter Lauritzen, universitetsdirektør på RUC.

Også på AAU vil de følge anbefalingerne og desuden supplere med egne initiativer, men det skal først drøftes i direktionen og med HSU.

"Vi har et mål om at nå en samlet reduktion på ca. 20 procent af det samlede energiforbrug sammenlignet med niveauet før coronaperioden, i takt med at initiativerne indføres", skriver universitetsdirektør Søren Lind Christiansen.

Ekstraregning på 70-80 mio. kr.

Viljen til at spare på energien handler ikke udelukkende om at vise samfundssind. Det er også en økonomisk nødvendighed, da store ekstraregninger truer flere af universiteternes økonomi.

Tilbage i august meldte AU ud, at de forventer en ekstraregning på 70-80 mio. kr. i år på grund af stigende elpriser, men siden da er elpriserne steget yderligere. Det forlyder ikke hvor meget større varmeregningen forventes at blive.

Situationen har ifølge universitetsdirektør Arnold Boon fået universitetet til at gå på jagt efter sparetiltag, der kan nedbringe regningen med 10-15 mio. kr.

Cirka 70 procent af elforbruget relaterer sig til forskning til eksempelvis ventilation i laboratorierne og supercomputere, mens de sidste 30 procent bruges til almindelig drift som lys, opvaskemaskiner, almindelige computere og lignende. Blandt tiltagene, man overvejer, er at slukke ventilationen i laboratorierne uden for almindelig arbejdstid fra 06 om morgenen til 18 om aftenen og sikre, at temperaturen i fryserne ikke er sat lavere end nødvendigt.

"Vi er bekymrede for, at energipriser også vil være høje i 2023, og derfor er vi allerede nu nødt til at iværksætte kompenserende besparelser for at være forberedt på situationen i 2023", skriver Arnold Boon.

Fast pris på el redder KU i år

På KU fortæller Uffe Gebauer Thomsen, vicedirektør for Campus Service, at de i 2021 havde samlede forsyningsomkostninger til elektricitet, vand, varme, køl og gasser på ca. 190 mio. kr. Heraf udgjorde elektricitet alene ca. 110 mio. kr., og det samme gør sig gældende i år, fordi KU har en fastprisafkøbt, som dog udløber ved årsskiftet.

"Grundet KU's faste pris på el er prognosen for 2022, at vi kan holde meromkostningerne på forsyningsområdet samlet på mellem 10 og 20 procent i år. I 2023, hvor KU bl.a. overgår til variabel elpris, samtidig med at også omkostningerne til varme, køl og gasser vil stige, afsætter vi ca. 130 mio. kr. ekstra og 100 mio. kr. i de efterfølgende budgetår", skriver Uffe Gebauer Thomsen.

Han tilføjer, at KU gennem mange år har reduceret sit energiforbrug markant, og det vil de fortsætte med bl.a. ved at følge ministerens anbefaling om at sætte varmen til 19 grader.

Hvad hvis du fryser?

Hvis du er den kuldske type, der synes, at 19 grader er i den lave ende, skal du nok ikke forvente, at din arbejdsgiver vil betale for din halsedisse, dunjakke og tophue. Arbejdsgiveren er i hvert fald ikke forpligtet til det.

På Arbejdstilsynets hjemmeside, hvor de svarer på spørgsmål om temperatursænkning på arbejdspladsen, fremgår det godt nok, at arbejdsmiljølovgivningen fastsætter, at der i arbejdstiden skal være en passende temperatur for de beskæftigede i arbejdsrummet. Hvad der er passende temperatur, afhænger af, hvilke arbejdsmetoder der anvendes, og hvilke fysiske anstrengelser der er i forbindelse med arbejdet.

"Ved stillesiddende arbejde vil 18-19 grader føles koldt for mange, og virksomheden vil derfor skulle se på, om det er muligt at indføre forebyggende foranstaltninger", skriver Arbejdstilsynet.

Svaret på spørgsmålet om, hvorvidt man kan kræve, at arbejdsgiveren afholder udgifterne til ekstra trøjer, fingervanter mv., vil dog sikkert skuffe en del.

"Almindelig beklædning – altså påklædning, som normalvis findes i en almindelig garderobe – skal arbejdsgiveren som udgangspunkt ikke forsyne de ansatte med og derfor heller ikke afholde udgifterne hertil", lyder svaret. ■

Ny bog: Beskyttelsen af forskningsfriheden halter bagefter i Danmark

Retten til at offentliggøre forskningsresultater er ikke godt nok sikret i loven, og standardkontrakter med ulovlige tavsheds klausuler flyder stadig på ministeriets hjemmeside. Forfatterne til ny bog om forskningsfrihedens juridiske rammer mener, at der er brug for en lov- og kulturændring.

Når det gælder den juridiske beskyttelse af forskningsfriheden, er Danmark håbløst bag efter lande som Finland, Sverige og Tyskland, der har en langt bedre juridisk beskyttelse af forskningsfriheden.

I Danmark står der slet ikke noget om forskningsfriheden i grundloven, og forskningsfriheden er kun nævnt i en enkelt paragraf i universitetsloven:

“Universitetet har forskningsfrihed. Universitetet skal værne om universitetets og den enkeltes forskningsfrihed og om videnskabsetikken”, står der i § 2, stk. 2.

I bemærkningerne til lovtæksten kan man forgæves lede længe efter en mere grundig beskrivelse af, hvad det konkret indebærer. Er det frihed til både at vælge forskningsemne, stille spørgsmål, vælge materiale og metode samt publicere hypoteser, resultater og ræsonnementer?

Faktisk er der forbløffende få informationer at finde, fortæller Heine Andersen, professor emeritus på Sociologisk Institut ved Københavns Universitet, Bent Ole Gram Mortensen, professor ved Juridisk Institut på Syddansk Universitet, og Morten Rosenmeier, professor i jura på Københavns Universitet og formand for Udvalget til Beskyttelse af Videnskabeligt Arbejde (UBVA), der har redigeret den nye bog “Forskningsfrihed – Hvad med juraen?”

Bent Ole Gram Mortensen siger, at forskningsfriheden er grundlovsbeskyttet i mange lande med en nyere grundlov som eksempelvis Tyskland,

men i Danmark er det kun de generelle bestemmelser om ytringsfrihed, som yder en vis beskyttelse mod censur af forskere.

Publiceringsfriheden mangler

Men gør det overhovedet nogen forskel, at forskningsfriheden ikke er sikret i den danske grundlov, når vi nu har universitetsloven?

Ja, siger Heine Andersen, for i universitetsloven er det ikke defineret, præcis hvad det indebærer at have forskningsfrihed. Inkluderer det eksempelvis retten til at publicere sine forskningsresultater?

“Det er interessant, at publicering slet ikke bliver nævnt i bemærkningerne til loven. Vi kan ikke se, om det er en forglemmelse, eller om det er bevidst. Der er ikke rigtigt lavet noget forarbejde til loven, så vi ved ikke, om formuleringen af paragraffen om forskningsfrihed i lovtæksten er sprunget ud af hovedet på embedsmændene i ministeriet. Det er bemærkelsesværdigt, at det ikke er med, og at den samme fejl går igen i det danske kodeks for integritet i forskning”, siger Heine Andersen.

Han siger, at det i den norske universitetslov er grundigt beskrevet, hvordan forskningsfrihed skal forstås, men her gik der også et omfattende kommissionsarbejde forud for, at lovtæksten blev skrevet, men sådan er det åbenbart ikke i Danmark.

Bent Ole Gram Mortensen tilføjer, at det eneste, der står i bemærkningerne til universitetsloven, er, at forskere frit

kan forske i den tid, de ikke er pålagt andre opgaver, men det er ikke defineret, hvor stor en del af arbejdstiden ledelsen kan disponere over.

Brug af mundkurve udbredt i ministerier

Heine Andersen siger, at det er tankevækkende, at alvorlige sager om krænkelse af forskningsfriheden, som vi har set herhjemme, har handlet om forskeres ret til at publicere resultater, som politikere, embedsmænd og private bidragsydere ikke bryder sig om. Måske fordi retten til at offentliggøre sine forskningsresultater ikke er klart defineret som en del af forskningsfriheden i universitetsloven.

Det bekræfter en rundspørge foretaget af DM i 2019 blandt sine cirka 5.000 medlemmer, der er videnskabeligt ansatte på universiteterne.

10 procent af forskerne, der leverer myndighedsbetjening, altså udarbejder analyser og rapporter for ministerier og styrelser, svarer, at de er blevet presset til at udskyde offentliggørelsen, og 7 procent at de er blevet presset til helt at undlade at offentliggøre resultaterne.

DM-rundspørgen viser også, at truslerne ofte virker. 76 procent af forskerne svarer, at presset fik dem til at udskyde offentliggørelsen, og 49 procent har helt undladt at offentliggøre deres resultater.

Den nok mest alvorlige sag, som Heine Andersen afslørede, handlede om, at der i mindst ti år på mindst seks ud af landets otte universiteter og i adskillige ministerier og styrelser fandt en udbredt brug af ulovlige tavsheds klausuler sted. Forskere, der arbejdede med myndighedsbetjening, måtte skrive under på standardkontrakter, der sagde, at de ikke måtte udtale sig om deres resultater, før ministeriet ønskede det, og de måtte heller ikke fortælle offentligt, at de var blevet pålagt tavshedspligt.

Han havde uden held kritiseret klausulerne siden 2013, men først i forbindelse med landbrugspakken i 2016 kom der fokus på problemet.

Sagen, der blev døbt Gyllegate, handlede om, at regeringen og dens embedsmænd havde fremlagt et mere miljøvenligt kvælstofregnskab for landbrugspakken over for Folketinget, end der reelt var belæg for, så landmændene kunne få lov til at gøde mere.

Forskerne fra AU, der stod for beregningerne, måtte ikke udtale sig, før Miljøstyrelsen frigav sin rapport i februar 2016, altså efter at lovforslaget skulle behandles i Folketinget. Forskerne måtte ikke engang fortælle, at de var underlagt en tavsheds klausul. Først efter at Berlingske havde afdækket sagen, blev de syv AU-forskere indkaldt til høring i Folketinget, hvor ingen af dem kunne bakke op om den måde, regeringen havde fremstillet deres beregninger på. Sagen førte til, at Eva Kjer Hansen (V) måtte forlade posten som miljø- og fødevarerminister.

Først i 2017 efter et års juridisk tovrækkeri og kritik fra Ombudsmanden blev standardkontrakterne ændret.

Ulovlige kontrakter flyder på hjemmeside

Ifølge Morten Rosenmeier opstår der stadig masser af situationer, hvor der bliver spændt ben for, at forskningsresultater kan blive offentliggjort.

Han siger, at det ikke er tilstrækkeligt, at juraaen er i orden. Forskerne skal også have nogle arbejdsvilkår, der gør, at de tør sige fra over for pres fra ledere og eksterne parter.

Eksempelvis skal de have tilstrækkelig tid til deres egen forskning, og så er der brug for, at flere bliver fastansatte.

“Der findes ikke mere effektivt disciplineringsmiddel mod universitetsforskere end tidsbegrænsede ansættelser”, siger han.

Morten Rosenmeier tilføjer, at det også er nødvendigt at skabe en kulturændring både blandt lederne på universiteterne og i ministerierne med langt større respekt for den frie forskning.

I den nye bog beskriver Sten Schaumburg-Müller, professor ved Juridisk Institut på Syddansk Universitet, i et kapitel, hvordan der på Uddannelses- og Forskningsministeriets hjemmeside ligger fem såkaldte modelaftaler, der er ulovlige. Der er tale om samarbejds- og rettighedsaftaler skræddersyet til forskellige typer af samarbejde mellem

forskningsinstitutioner og virksomheder, som indeholder en vidtgående mulighed for hemmeligholdelse, dvs. ikkepublicering af forskningsresultater, som ikke er fuldt ud lovlig, fordi det udgør en indskrænkning af forskerens ytringsfrihed.

Universiteter kan ikke udvide tavshedspligten over for ansatte, heller ikke selvom man har forpligtet sig til det over for en tredjepart, fremgår det af bogen.

“Dette medfører det problem, at aftaler, der er formuleret efter modelaftalen, ikke er fuldt ud lovlige. På den baggrund er det naturligvis kritisabelt, at ministeriet fortsat anbefaler brugen af aftalen”, skriver Sten Schaumburg-Müller og udtrykker undren over, at ministeriets hjemmeside med modelaftalerne ikke er opdateret siden 2013. Ifølge det danske kodeks for forskningsintegritet fra 2017 kan omfattende hemmeligholdelse tilmed udgøre tvivlsom forskningspraksis efter lov om videnskabelig uredelighed.

Morten Rosenmeier siger, at det er grotesk, at der fortsat ligger ulovlige dokumenter på offentlige myndigheders hjemmeside, selvom Ombudsmanden har afgjort, at mundkurvskontrakter er i strid med loven.

“Hvis de vil noget med de fine ord om forskningsfrihed, kunne de i det mindste fjerne det fra styrelsens hjemmeside. Det vidner om manglende respekt for forskningsfriheden, og de burde få ryddet op”, siger Morten Rosenmeier.

Brug for kommission

Han mener, at universitetsloven

Fra venstre: Heine Andersen, Morten Rosenmeier og Bent Ole Gram Mortensen har redigeret og skrevet flere kapitler i den nye bog om forskningsfrihed.

trænger til et grundigt serviceeftersyn, og det er hans to medforfattere enige i.

Heine Andersen siger, at der burde nedsættes en kommission eller et ekspertudvalg, der skal komme med forslag til, hvordan publiceringsfriheden styrkes, men også en større ændring af loven er nødvendig, bl.a. fordi ledelsesstrukturen svækker forskningsfriheden. Heine Andersen påpeger, at efter internationale standarder, som man kan læse dem i fx *UNESCO Recommendations* fra 1997 og en rapport fra League of European Research Universities (LERU) fra 2011, er indre kollegialt selvstyre gennem demokratisk valgte organer en nødvendig forudsætning for akademisk frihed, og det findes ikke på danske universiteter.

“Der findes autokratiske ledertyper, som skaber utryghed, og loven, som den er i dag, kan ikke stoppe dem”, siger Heine Andersen og tilføjer, at man også kunne overveje at indføre en ombudsmandsinstitution for universitetsområdet.

Også Bent Ole Gram Mortensen mener, at der er brug for en præcision af loven, når der kan forekomme de sager, som vi har set med den nuværende lovgivning, og så foreslår han, at vi generelt opretter forvaltningsdomstole herhjemme, som man kender det fra de fleste vesteuropæiske lande. ■

Ny bog guider læseren gennem forskningsfrihedens mange dilemmaer

Diskussionen om forskningsfrihed og begrænsningerne i denne er revitaliseret i de senere år. Først kom Heine Andersens bog "Forskningsfrihed – Ideal og virkelighed" i 2017. Denne er nu fulgt op af "Forskningsfrihed – Hvad med juraen?" redigeret af Heine Andersen, Bent Ole Gram Mortensen og Morten Rosenmeier. Som aktiv i universitetsverdenen i 40 år har jeg gennem tiden iagttaget et forstærket direkte, men især indirekte pres på forskningsfriheden på grund af forandringer i finansiering, ledelse og organisering. Forskningsfriheden presses særligt af indoptaget af store dele af sektorforskningen på universiteterne, indtoget af de ledelsesmæssige mantraer "følg pengene" og "følg strategien" samt af et både ledelsesmæssigt og kollegialt pres for at opnå givne publiceringsprofiler. Den debat, som bogen rejser, er derfor i mit perspektiv yderst vigtig.

Bogen indeholder 8 kapitler. Den indledes med en grundig diskussion af begrebet forskningsfrihed og beslægtede begreber, herunder akademisk frihed, forfattet af Heine Andersen. Begrebet forskningsfrihed indeholder multiple komponenter (bl.a. frit emne- og metodevalg samt publiceringsfrihed) og vedrører multiple niveauer (det individuelle, det institutionelle og det kollegiale, kollektive niveau, og man

kunne tilføje yderligere niveauer som forskergruppe, institut, fakultet mv.). Forskningsfrihed i praksis er derfor en relativ størrelse.

Bogens andet kapitel (Bent Ole Gram Mortensen) præsenterer en udførlig analyse af, hvordan forskningsfrihed er udmøntet i den retslige regulering af de offentlige forskningsinstitutioner. Analysen viser bl.a., at der gennemgående er klarhed om forskningsfrihed i relation til valg af metode, men langt mere elastisk, når det kommer til valg af emne. Her afbalanceres institutionel forskningsfrihed mod politisk styring og individuel forskningsfrihed mod den ledelsesret, der i international sammenligning står (for) stærkt i Danmark.

Herefter følger seks tematiske kapitler: Disse behandler forskernes ytringsfrihed (Sten Schaumburg-Müller), forskningsfrihed og ophavsrettigheder (Morten Rosenmeier), forskningsfrihed i relation til ledelsesretten (Christian Højer Schjøler), forskningsfrihed og myndighedsopgaver (Heine Andersen) samt forskningsfrihed i universiteternes samarbejde med erhvervslivet (Jakob Wedsted). De tematiske kapitler kan læses hver for sig alt afhængigt af interesse. Tager man hele pakken, kommer man omkring mange aktuelle og komplekse problemstillinger. Spørgsmålet om forskningsfrihed er vævet ind i stort set alt, hvad der er aktuelt i forskningsverdenen, herunder politiske styreformere, forskningsledelse, samarbejde med eksterne parter, open access, datahåndtering, ansættelsesformer, arbejdsnormer og tidsregistrering mv.

Bogen afrundes med et kapitel, der anlægger et globalt perspektiv (Helle Porsdam). Der tages afsæt i FN's Verdenserklæring om Menneskerettigheder, der fastslår, at alle har ret til at "blive delagtiggjort i videnskabens fremskridt og dens goder". Herudover argumenteres der for, at videnskaben skal udføres under ansvar, således at

der ikke udvikles "dual-use science" forstået som viden og teknologi, der søger at gavne menneskeheden, men som i de forkerte hænder kan anvendes til skade for samfundet. I en menneskeretlig kontekst kan det således være meningsfuldt at diskutere mulige begrænsninger af forskeres frihed. Kapitlet er tankevækkende og understreger de globale dilemmaer.

Bogen kan på det varmeste anbefales. Den indeholder en nyttig udredning, analyse og diskussion af de centrale begreber, de retslige rammer og retspraksis. Den diskuterer den danske case i international belysning. Den inkluderer både "hård" lovgivning og blødere retningslinjer og kodeks. Den reflekterer over den historiske udvikling og peger på vigtige dilemmaer og uafklarede forhold.

Det er uklart, hvem målgruppen for bogen er. Nogle bidrag er af umiddelbar interesse for forskere flest. Alle bidrag har implikationer for forskere og ledere af offentlige forskningsinstitutioner, men nogle kapitler synes skrevet mere til juridiske fagfæller end til forskningsverdenen bredt. Dette er helt legitimt, men gør nogle kapitler tungt tilgængelige for forskere flest. I det lys havde det været nyttigt med et afsluttende kapitel, der samlede op på tværs af temaerne og forholdt sig til tilbageværende behov for viden og mulige løsninger på de afdækkede problemer. Selvom der i de senere år er sket en positiv udvikling særligt i relation til spørgsmålet om udformning af kontrakter med eksterne parter, dokumenterer bogen, at der stadig er nok at tage fat på, hvis forskningsfriheden skal håndhæves. ■

Heine Andersen, Bent Ole Gram Mortensen & Morten Rosenmeier (red.): Forskningsfrihed – Hvad med juraen? København: DJØF Forlag, kr. 400,00. En gratis elektronisk version kan downloades fra www.ubva.dk

Flere takker nej til deres studieplads

Et stigende antal unge siger nej tak til deres studieplads. På Aarhus Universitet sagde 13 procent nej ved årets optag mod 10 procent i 2020. Tendensen undrer, men skyldes formentlig gode muligheder for at finde et job.

Man skulle tro, at det var forbundet med vild jubel og euforisk glæde at blive optaget på en universitetsuddannelse, men sådan er det langtfra for alle.

Faktisk oplever flere universiteter, at et stigende antal unge vender tommelfingeren nedad til studielivet og siger nej tak til pladsen.

Ifølge Anna Bak Maigaard, vice-direktør for uddannelse på Aarhus Universitet, blev 7.115 ansøgere tilbudt en studieplads på AU ved årets optag, og heraf sagde 915 nej tak til at starte på den uddannelse, de selv havde søgt ind på. Det svarer til 13 procent. I 2021 var nej tak-andelen ligeledes 13 procent, og i 2020 var den 10 procent.

“Vi har oplevet en stigende tendens over det seneste par år, og vi hører det samme fra flere andre universiteter. Der er formentlig mange forklaringer på tendensen, men vi har ikke undersøgt årsagerne nærmere”, siger Anna Bak Maigaard.

1 ud af 10 siger nej

Mads Eriksen Storm, uddannelses- og forskningspolitisk chef i Dansk Erhverv, som er erhvervsorganisation og arbejdsgiverforening for 18.000

medlemsvirksomheder og flere end 100 brancheforeninger, vil dog godt komme med et bud på, hvad stigningen kan skyldes.

Han mener, at forklaringen skal søges i den lave ledighed, der gør det let at finde beskæftigelse. I en sådan situation trækker et tilbud om en fast lønindtægt mere end fem år på SU.

“Jeg har hørt lignende tendenser på erhvervsakademiområdet. Mit bud er, at det er konjunktoren – folk sidder i job og bliver der frem for at studere”, siger han.

En analyse gennemført af Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) bekræfter delvist Mads Eriksen Storms teori.

EVA-undersøgelsen af 2018-optaget viser, at 10 procent af de 64.937 personer, der blev tilbudt en studieplads, takkede nej, men der var stor forskel mellem typerne af videregående uddannelse. 14 procent af de optagne på erhvervsakademiuddannelserne startede aldrig, 10 procent af de optagne startede ikke på professionsbacheloruddannelserne, og på universitetsbacheloruddannelserne var det 7 procent, som ikke ville have deres plads alligevel.

Studiestart på biologi på Aarhus Universitet, hvor de studerende blev budt velkommen i aulaen af dekanen for fakultetet Science and Technology. Det er dog langtfra alle, der siger ja tak til deres studieplads, viser nye tal.

Vil hellere have et job

I EVA-undersøgelsen angiver respondenterne økonomi, drømmen om en anden uddannelsesplads eller tilbud om et job som de vægtigste grunde til, at de sagde nej tak til den studieplads, de blev tilbudt.

51 procent angiver som grund, at de alligevel ikke ønsker at starte på uddannelsen nu. 34 procent forventede at starte på en anden uddannelse, og 31 procent foretrak et job frem for at studere.

Der var dog et betydeligt overlap mellem begrundelserne. Fx angiver knap to ud af tre (64 procent) af dem, der har svaret, at de alligevel ikke ønsker at starte på en uddannelse nu, at de foretrækker et job i stedet.

Bjarke Tarpgaard Hartkopf, konstitueret områdechef i EVA, vurderer, at begrundelserne for at takke nej til studiepladsen sagtens kan have forskubbet sig siden 2018, så flere siger nej, fordi beskæftigelsesmulighederne er særligt gode i øjeblikket. ■

Goliat i Lilliput

Fotografen Tom Shlesinger kombinerer en livslang passion for dykning og undervandsfoto med sin forskning af livet omkring koralrevene.

Da fotograf og marinbiolog Tom Shlesinger så den store jødefisk bryde igennem stimen af hestemakrel, kom han til at tænke på historien om Gulliver, der kommer til landet med de små mennesker.

Jødefiskens engelske navn er Goliath grouper, og så blev fotografiets titel "Goliath i Lilliput".

Billedet er taget ved Palm Beach i Florida, hvor jødefisken samles for at gyde i august og september. Jødefisken, der kan blive op til 2,5 meter lang og veje 350 kg, har været en attraktiv fangst, og bestanden i Atlanterhavet gik kraftigt tilbage på grund af overfiskeri i 70'erne og 80'erne. Fiskeriet af den blev forbudt, og nu er bestanden ved at komme sig – faktisk så meget, at man overvejer igen at gøre den lovlig at fiske.

For Tom Shlesinger er dykning og undervandsfotografi både en hobby og en del af hans arbejde som forsker. Han voksede op i Israel ved kysten til Det Røde Hav og begyndte at dykke allerede som seksårig. Siden har livet under havoverfladen været hans store interesse, særlige koralerne, som siden også er blevet hans forskningsfelt.

Han er postdoc ved Florida Institute of Technology, hvor han studerer koralrevs økosystemer. Eksempelvis var han for nylig medforfatter på en tidsskriftsartikel omkring afblegningen af koralrev som resultat af klimaforandringerne.

Hans fokus er på Det Røde Hav, hvor han voksede op, og han bruger ikke mindst nætterne til at studere og fotografere koralrevens og deres indbyggers reproduktion og natlige ageren. Over de senere år har han tilbragt mere end 300 nætter under havets overflade i en våddragt.

Fotografiet af Goliath i Lilliput blev hædrende omtalt i årets BigPicture-konkurrence, som regnes for en af de vigtigste foto-konkurrencer inden for natur og dyreliv. Konkurrencen afholdes af California Academy of Sciences. ■

Eksperimentet på Marbjerg Mark:

“Det var helvede og paradis – alt sammen på én gang”

RUC-studerende i 1973 diskuterer avisartiklen "Et snabeldyr i Statskassen", hvor KU-studerende Jette Panduro efter et besøg på RUC beretter, at studerende intet bestiller, lærerne er konstant til møde, og en masse kostbart udstyr står ubrugt hen.

For Ilja Wechseltmann, en af de første RUC-vejledere, står RUC's første år som noget ganske enestående i dansk uddannelseshistorie. "Det selv at få lov til at lave et universitet ... det er gudsbenådet".

2022 – 50 år efter RUC's åbning – er det ikke svært at forstå, at mange dengang kløede sig skeptisk på de glatbarberede hager, når de hørte om det nyåbnede universitet uden for Roskilde: ingen pensumlister, ingen undervisning, ingen eksamener. I det hele taget ingen af de læringsformer, man tidligere – og senere – forbandt med landets højeste læreanstalter.

Allerede efter få år begyndte mere normale universitære forhold at indfinde sig. Og selv om flere af "opfindelserne" fra dengang stadig hænger ved – projektarbejde, grupper, tværfaglighed og (til dels) basisuddannelsen – fremstår det oprindelige RUC'ske uddannelseskoncept i dag som en utopi. Lidt som den socialisme, der også spillede en hovedrolle i universitetets tidlige historie.

Utopi eller ej. For Ilja Wechseltmann, der blev ansat på det første hold af lærere i begyndelsen af 1972, var tiden intet mindre end fantastisk.

ILJA WECHSELMANN

Født i 1944 i Stockholm som barn af jødiske flygtninge og uddannet cand.mag. i historie og samfundsfag ved KU i 1971. Ansat på RUC fra 1972 til 1999, herunder med flere forsknings- og undervisningsophold i Québec, Canada. Var herefter ansat i PROSA, inden han flyttede til Sønderborg og blev gymnasielærer på Duborg-Skolen syd for grænsen. Har som pensionist boet i Tyskland, Frankrig og Spanien og debuterede i 2020 som skønlitterær forfatter med romanen "Fængsler" – en fortælling om skæbner omkring Anden Verdenskrig bygget på erindringsmateriale, han fandt i sit sommerhus på Tøndermarsken.

"Det var mit livs mest spændende oplevelse. Det selv at få lov til at lave et universitet ... det er gudsbenådet", siger han.

Alene hans egen ansættelse fortæller om en anden tid. Som 27-årig kandidat fra KU i historie og samfundsfag blev han antaget uden større overvejelser, eftersom rektor Erling Olsen konstaterede, at hans speciale var blevet indstillet til guldmedalje, og det måtte være rigelig kvalifikation.

Ingen obligatorisk undervisning

For Ilja Wechseltmann handlede det i første omgang om at få et arbejde. Men som mange jævnaldrende var han stærkt påvirket af de forandringsvindende, der blæste i samfundet og særligt på universitetet.

"Vi, der blev kandidater i slutningen af tresserne, var med i studenteroprøret, og det var med paroler som "forskning for folket og ikke for profitten". Det stod malet på væggene inde i Studentergården i Fiolstræde. Vi ville skabe modstand, og det er altid nemmere at skabe modstand end at bygge op. Men nu skulle jeg selv etablere alternativet til det, jeg var modstander af".

Ilja Wechseltmann blev ansat som en af otte lærere på det samfundsvidenskabelige hovedområde. De grundlæggende principper for RUC omkring gruppearbejde, problem- og projektorientering var allerede formuleret, så gruppens opgave var at sætte kød på skelettet i form af en betænkning om den samfundsvidenskabelige basisuddannelse, der skulle sendes til Undervisningsministeriet. En tekst, der endte med passager som: "De studerendes eget arbejde med stoffet, såvel som den indbyrdes undervisning, der finder sted gennem arbejdet og drøftelserne i grupperne, tillægges overordentlig stor vægt. Undervisningsmæssigt anses gruppens eget arbejde uden direkte medvirken af lærere som væsentligere end kundskabsmeddelelse".

Men andre ord: ingen obligatoriske kurser og forelæsninger.

"En vejleder var ikke en underviser på den måde, at han forelæste et pensum. Han satte sig ind i gruppen

og hørte godt efter, og så sagde han det, der var fagligt fremadrettet for den gruppe: Hvis I vil snakke mere om det, vil jeg anbefale den og den litteratur, så kan vi snakke mere om det næste gang", fortæller Ilja Wechseltmann.

Visioner mødte virkeligheden

Ét var de visionære tanker, som lærergrupperne efter mange interne tovtrækkerier kunne enes om at nedfælde. Noget andet var den virkelighed, som åbenbarede sig, da 700 studerende for første gang strømmede ind i de nyopførte bygninger på Marbjerg Mark.

"Der var en million problemer, vi skulle tage stilling til: Hvornår kunne man kalde et husmøde for et husmøde? Hvordan udformede man en projekt-

"De ville væk fra arbejdslivet, væk fra lavtlønsområdet, væk fra bondelandet. De ville snuse til elfenbenstårnet, eller hvad det nu var, der stod der på marken".

formulering? Hvornår skulle projektet være færdigt? Hvad gjorde man med en gruppe, hvor alle var oppe at skændes, eller hvor alle blev kærestere og ville skide det faglige et stykke? Alt var i spil".

Det helt store clash mellem vision og realitet kom, når de nye studerende, der mere eller mindre var oplært med sort skole og udenadslære, ifølge RUC-konceptet selv skulle tage styringen på deres projekt og dermed også deres læring.

"Så satte man sig ned og spurgte: Hvad interesserer I jer for? Det vidste de ikke. Jeg skulle sige noget. Nej – I har dannet den her gruppe ud fra en interesse, I har udtrykt på fællesmødet. Så hvem vil starte med at sige noget? Det ville de ikke – læreren skulle sige

noget. Sådan var de opdraget, og nu skulle de pludselig have skeen i egne hænder. Det var voldsomt, men også voldsomt dynamiserende”, fortæller Ilja Wechselmann.

Voksne studerende

Til gengæld stiftede han bekendtskab med en ny type studerende. På RUC var det nemlig muligt at få dispensation for kravet om en studentereksamen. Det betød, at mange studerende kom fra arbejdslivet og med en hel del livserfaring.

“De ville væk fra arbejdslivet, væk fra lavtlønsområdet, væk fra bondelandet. De ville snuse til elfenbenstårnet, eller hvad det nu var, der stod der på marken. Og de gjorde det glimrende, fordi de var meget mere erfarne end de der unge, der kun kunne nogle præ-universitære embryoer af argumentrækker. De kunne sætte kød og blod på og sige: Det her har jeg prøvet. Og så gav det dynamik i gruppen. For det, Johanne ikke kunne, kunne Frederik, og så videre. Det er vigtigt at forstå den stemning”.

Den originale udgave af RUC, som Ilja Wechselmann var med til at formulere, fik ikke mange år at leve i. Allerede efter fire år blev der indsat et eksternt rektorat, der indførte obligatorisk undervisning, eksamener og en øget grad af lærerstyring.

Han er ikke ukritisk over for de tidlige år. Den marxistiske teoritilgang,

som hurtigt lagde sig som et dogme for projektarbejdet, gjorde mere skade end gavn, siger han i dag.

“Den var obligatorisk for alle problemstillinger, og det var forrykt. Ikke at marxistisk teori i sig selv er forkastelig – slet ikke – men den har sine begrænsninger, og hvis man ser det som nøglen til det hele, så er det en intellektuel forarmelse, som ikke hører til i academia. Jeg lå selv under for det”.

“En masse knaldgode rapporter”

Efter det eksterne rektorat og reorganisering af uddannelserne oplevede Ilja Wechselmann, at luften langsomt begyndte at sive ud af den ballon, der blev pustet op i 1972.

“Folk var mere resignerede og indstillede på at gå ind på de givne betingelser. Og da vi når op i firserne, er der kun skygger tilbage af alle de her idealistiske studenteroprørere. Nu var vi bare et universitet i konkurrence med alle de andre. Jeg var i Canada i en periode, og da jeg kom tilbage, kunne jeg høre de studerende sige sætninger som: Hvad har vi for? Sådan var det sgu ikke i 72. Der fandt man selv ud af, hvad man havde for”.

Som sagt: Set med nutidens øjne virker det oprindelige RUC-koncept utopisk. Men trods marxistisk ensidighed og trods et system, hvor studerende kunne ride gennem projektarbejdet på ryggen af deres gruppekammerater, så

Foto: Kurt Petersen/Ritzau Scanpix

mener Ilja Wechselmann stadig, at han og kollegerne havde fat i noget rigtigt.

“Det var helvede og paradys. Nogle grupper satte sig i et hjørne og røg sig skæve. Andre skabte ballade i pressen, fordi de vejede salamipølser med atomvægte. Men der kom en masse knaldgode rapporter ud af det – rapporter om dårligt arbejdsmiljø, socionomirapporter, der kerede sig om klienterne. Og alle bestod – ikke fordi de ikke kunne dumpe, men fordi det var kvalitet. Der var parasitter, der var folk, der puklede som sindssyge, der var begejstring og fortvivlelse. Og det var der alt sammen på én gang”. ■

Erik Petersen/Ritzau Scanpix

RUC's første rektor, socialdemokraten Erling Olsen, ansatte unge og progressive lærere, der skulle gøre op med det gamle system. Siden fik han travlt med at tøjle progressiviteten.

Ilja Wechselmann råbte ivrigt med på studenteroprørets paroler. Men i 1972 blev det pludselig alvor, da han på RUC skulle formulere en ny måde at lave universitet på. “Det er altid nemmere at skabe modstand end at bygge op. Men nu skulle jeg selv etablere alternativet til det, jeg var modstander af”.

I 1976 besluttede undervisningsminister Ritt Bjerregaard at stramme op om RUC's basisuddannelser med krav om obligatorisk undervisning og eksamener. Det udviklede sig til en styrkeprøve, hvor de RUC-studerende oplevede stor opbakning fra andre undervisningsinstitutioner.

Foto: Lasse Højsgaard

RUC – BARN AF EN UHELLIG ALLIANCE

Det er ikke mange gange i verdenshistorien, at arbejdsgivere, socialdemokrater og marxister har været enige. Men RUC kunne de enes om ... for en stund. RUC blev til som konsekvens af et arbejdsmarked, der fra både arbejdstager- og arbejdsgiverside ønskede mere uddannelse. Samtidig var der en generel utilfredshed med de gamle universiteter, der simpelthen ikke var fulgt med tiden. Som det konservative folketingsmedlem Erik Haunstrup Clemmensen formulerede det i en debat på Christiansborg: "Stivhed, traditionsbundethed og næsten uoverstigeligt snævre faggrænser må høre fortiden til og må nedbrydes jo før jo hellere".

Beslutningen om RUC blev taget i 1970, og manden, der skulle realisere planerne, var Erling Olsen, professor i nationaløkonomi ved KU og tidligere MF for Socialdemokratiet. Han blev ansat som rektor og kom til at lede det interimstyre, der udstak de overordnede principper for RUC: en uddannelsesstruktur med toårig basisuddannelse og efterfølgende to- eller fireårig overbygning. Studiarbejde i form af problemorienteret projektarbejde i grupper.

I interimstyret var de (kommende) studerende repræsenteret af Danske Studerendes Fællesråd (DSF), der tidligere havde slået til lyd for ideen om basisuddannelser. DSF havde i løbet af tresserne udviklet sig fra en teknokratisk organisation til et aktivistisk politisk forum under stor påvirkning af studenteroprøret i 1968.

"Erling Olsen har altid været en fiffig fyr. Han allierede sig med folk fra studenteroprøret, for de havde vist fremsyn og ville gøre op med det gamle universitets former – udenadslære og autoritativ hierarkiske forhold, hvor ældgamle professorer styrede på den måde, de selv var opdraget på i 30'erne. Og de ansatte så kammeraterne – sådan nogle som mig", fortæller Ilja Wechselmann.

"Dygtige" marxister tog magten

Selv om man enedes om de grundlæggende principper, var det med forskellig tilgang. Hvor lærerne fremhævede gruppearbejdets progressive perspektiver, havde rektor Erling Olsen ikke lagt skjul på, at det ville spare en masse lærertimer, hvis de studerende kunne undervise hinanden.

Det skulle dog hurtigt vise sig, at de ideologiske modsætninger blev for store. Tidsånden var rød og revolutionær, både blandt de studerende og blandt de unge lærere, for hvem marxismen var og blev den altdominerende videnskabsteoretiske tilgang.

"Jeg holdt strengt på, at der ikke måtte ske ansættelser efter politiske kriterier. Når der blev ansat så mange marxister, skyldes det simpelthen, at hvis man tog de dygtigste af en årgang efter de traditionelle kriterier, så var de marxister", har Erling Olsen efterfølgende fortalt til historikeren Else Hansen.

Han brød sig imidlertid ikke om den faglige ensretning, og da det første rektorvalg på RUC skulle afholdes i 1972, slog han valgkampen an ved i Politiken at luften sin frygt for, at RUC skulle ende som "marxistisk missionskole". Det rektorvalg tabte han til Thomas Webb.

"Den sidste dag sad vi i kantinen, og jeg spurgte: Hvad vil du gøre i morgen, når du ikke er rektor mere? Det er jeg, sagde han. Han forstod ikke, hvad der skete. Det groveste var, at man gik op og flyttede hans møbler ud af hans kontor, inden han var stoppet som rektor. Det var revolutionære tider", fortæller Ilja Wechselmann.

To dage fra lukning

Den politiske strid omkring RUC kulminerede i 1975-77, blandt andet på baggrund af en kritik fra Erling Olsen, der stadig havde et professorat på RUC, af lavt fagligt niveau særligt på SAMBAS-uddannelsen. Det fik undervisningsminister Ritt Bjerregaard til at opstille krav om en "reorganisering" med eksamener, obligatorisk undervisning og godkendelse af projektforslag. Da RUC vægrede sig ved at leve op til kravene, indsatte Ritt Bjerregaard tre "eksterne" rektorer til at gennemføre ændringerne, hvilket medførte dramatiske protestaktioner, blandt andet da 203 SAMBAS-studerende nægtede at tilmelde sig deres eksamen og derefter blev bortvist. I sidste øjeblik – to dage før en folketingsdebat, hvor et politisk flertal ville beslutte at lukke RUC – blev der indgået et forlig om en mindelig overgangsordning.

"Ritt Bjerregaard, vores forhadte undervisningsminister, som i virkeligheden var en stor pragmatiker. For hun vidste, at hvis det fortsatte på den måde, ville der være politisk flertal for at lukke hele balladen", siger Ilja Wechselmann.

Kilder: Else Hansen: *En koral i tidens strøm – RUC 1972-1997 (1997)* samt interview med Ilja Wechselmann.

I kamp mod metanprutter

VIS DIT PH.D.-PROJEKT

Hvem: Mirka Mølgaard Thorsteinsson, cand.scient. i agrobiologi.

Hvad: Effekter af nordisk tang og andre fodertilsætningsstoffer på udledningen af metan fra malkekøer.

Hvor: Institut for Husdyrvidenskab, AU.

Hvorfor: Projektet har til formål at finde tilsætningsstoffer, der kan sænke metanudledningen fra køer for på sigt at kunne producere mejeriprodukter og oksekød med et lavere klimaaftryk. Forsøgene koncentrerer sig om nordiske tangarter, mælkesyrebakterier og "Stof X".

Køer er søde, smager godt og producerer dejlig mælk. Desværre er de også en væsentlig kilde til global opvarmning på grund af metangasser fra fordøjelsessystemet.

Tangtilsætning ligner en fuser, men det nye Stof X viser til gengæld rigtig lovende resultater. Mirka Mølgaard Thorsteinsson undersøger tilsætningsstoffer, der kan nedsætte metanproduktionen i køers fordøjelsessystem.

Negative resultater er også resultater. Dette forskningsmæssige mundheld må Mirka Mølgaard Thorsteinsson af og til minde sig selv om. For hendes forsøg, der skal vise, om tang vil kunne nedsætte metanudledningen fra køer, viser ikke just lovende resultater.

"I forhold til den tang, man kan høste på den nordlige halvkugle, så viser mit forsøg ikke, at det hæmmer udledningen af metan. Så kan man stadig teste andre tangarter, og det giver også mening at undersøge, om man kan bruge tang som fodermiddel generelt. Men jeg må konstatere, at jeg ikke har fundet noget banebrydende endnu – desværre", siger hun.

Kvægdrift betragtes som en af de absolut mest klimabelastende former for fødevarerproduktion, ikke mindst på

grund af det metan, køerne udleder, når de prutter. Derfor forskes der ihærdigt i muligheden for at nedbringe metanproduktionen i køernes fordøjelsesproces gennem tilsætningsstoffer i foderet. Og her har der været store forhåbninger til tang, der har den fordel, at den i modsætning til mange kunstige tilsætningsstoffer kan bruges i økologisk mælkeproduktion.

“Vi har talt om det i mange år. Og så er det jo godt at slå fast, at det er i hvert fald ikke det her tang, der gør det. Det er jo ikke, fordi man tænker: Wow, hvor spændende. Men der er også behov for at få afkræftet ideer”.

Det hemmelige stof

Så er der til gengæld mere optimisme at hente i forhold til to andre fodertil-sætningsstoffer, som Mirka Mølgaard Thorsteinsson også undersøger. På grund af en patentsøgningsproces, der ikke er afsluttet, kan de kun omtales som “Stof X” og “Stof X2”.

“Det virker i hvert fald på metan. Og i modsætning til tang, der skal udgøre 2-4 procent af foderet, er det her bare et lillebitte drys, der skal til. Men det er stadig rimelig nyt. Der er kun gennemført ét forsøg med Stof X – som jeg har gennemført – mens et andet stof, som også er meget lovende, der hedder 3-NOP, er blevet testet i 40-50 forsøg”, fortæller hun.

Stof X og X2 er dog ikke anvendelige i økologisk produktion.

Forsøgene, som hun foretager omkring tilsætningsstoffer, kan groft sagt deles op i to typer. Først udvælger hun de mest lovende tangarter i en opsætning, hvor hun simulerer køernes mave. Det sker ved at tilsætte foder og tang til noget vomvæske hentet ud af maven fra en ko. Det placeres i en varm beholder, hvor man måle udviklingen af metan.

Næste skridt er forsøgene med rigtige dyr. Her testes, hvordan stoffet påvirker både metanudledningen og fordøjelsen. Først tages tarmprøver ud af koen gennem nogle rør, den har fået indopereret. Herefter testes udledningen i et respirationskammer – en stor plastikkasse, som koen står i, hvor man kan måle koncentrationen af metan, ilt, CO₂ og brint.

Bor i stalden

Forsøgsperioden med de levende dyr varer 12 uger, og det indebærer temmelig skæve arbejdstider.

“Prøverne fra køerne skal tages hver niende time. Det tager 3 timer at tage prøverne, og så har vi 6 timers pause, og det står så på i 3-4 døgn, hvor vi nærmest bor i stalden nat og dag. Og det skal gentages hver tredje uge. Det er hårdt, og efter opsamlingsperioden har man det lidt, som om man er kommet hjem fra Roskilde Festivalen. Men det er også sjovt, og køer er dejlige dyr at arbejde med, selv når man står klokken 3 om natten og skal indsamle prøver. Så står man og taler lidt med koen og nuser den lidt og venter på, at den pisser i ens kop”.

Når man studerer husdyrvidenskab, er man ifølge Mirka Mølgaard Thorsteinsson ikke ligeglad med, hvilke dyr man har med at gøre.

“Sådan har vi det vist alle sammen, os, der arbejder med husdyr. Enten kan man lide drøvtyggere – køer, får og geder – eller enmavede dyr som grise og fjerkræ. Jeg har altid godt kunnet lide dyr. Så startede jeg på agrobiologi på AU, og der blev det rimelig hurtigt klart, at det er køerne, som jeg synes er mest spændende. Det er dejlige dyr at arbejde med med deres store, brune øjne. Grise har en anden personlighed. Dem kan man lege med og lære tricks, men de er næsten for kloge”.

Landmænd viser enorm interesse

Mirka Mølgaard Thorsteinsson havde en lidt tøvende indgang til forskningsarbejdet for lige at mærke efter, om det var den vej, hun havde lyst til at gå. Det var det.

“Jeg startede bare som videnskabelig assistent, hvor jeg skulle gennemføre nogle forsøg og skrive en artikel om det. Det var bare 9 måneder, så man forpligtede sig ikke til så meget. Men efter det tænkte jeg, at forskning faktisk var det eneste i hele verden, jeg ville lave. Det er spændende at finde ud af ting, man ikke vidste før. Og så er det rart, at man er uafhængig, og der ikke står et firma og presser på for at få et produkt godkendt. Hvis det ikke virker, kan jeg skrive: Det virker ikke”.

Det betyder dog ikke, at der ikke er mange spændte øjne rettet mod Mirka Mølgaard Thorsteinsson og den forskningsgruppe, hun er en del af.

Efterhånden som klima- og miljøindsatsen bliver mere og mere presserende, øges presset på landbrugssektoren og ikke mindst kvægdriften. Et eksempel på mulige konsekvenser kan ses i Holland, hvor regeringen i begyndelsen af året fremlagde en plan, der skal reducere bestanden af landbrugsdyr med 30 procent inden for de næste ti år.

“De går da vildt meget op i det her, landmændene. Når vi har seminarer og konferencer, kommer der mange landmænd, og de er enormt interesserede i at finde løsninger, og udfordringen i øjeblikket med de metanhæmmende foderadditiver, der findes, er, at de hæmmer dyrenes foderoptag. Og hvis dyrene æder mindre, producerer de mindre mælk. Men kan vi finde noget, der kan gøre deres produktion mere bæredygtig, uden at det mindsker mælkeproduktionen, er de mere end villige til at bruge det”.

Gråhårede agronomer

Det er ikke bare køerne, der er dejlige at arbejde med. Ifølge Mirka Mølgaard Thorsteinsson nyder hun og hendes ph.d.-kolleger godt af en arbejdsplads, hvor man bliver værdsat og har en høj grad af selvbestemmelse – og har det sjovt.

“Vi er rimelig mange ph.d.-studerende, så vi er der meget for hinanden og har det oprigtigt sjovt, mens vi arbejder. Ham, jeg deler kontor med, laver lidt det samme – forsker i foderadditiver til at hæmme metan, bare på nogle andre projekter. Så vi kan diskutere vores resultater og supplere hinandens forskning”.

Efter ni måneder som forskningsassistent var hun sikker på, at hun ikke havde lyst til at lave andet end at forske, og sådan har hun det stadig. Hun er allerede i gang med at søge midler til en 3½-årig postdocstilling, som hun, om alt går vel, kan fortsætte i, efter at ph.d.-afhandlingen er indleveret til april næste år.

Og jobudsigterne er heldigvis rosnuftige. Det kan hun konstatere ved at se på alle de gråhårede forskere, hun arbejder sammen med.

“Der er rigtig mange agronomer omkring 60 år, og det er vist det samme på andre universiteter ude i verden. Så jeg tror, jeg er født på det rigtige tidspunkt, i forhold til at de begynder at gå på pension”. ■

Børn står i kø for at gå til videnskab:

Topforskere skaber STEM-begejstring hos skolebørn

For otte år siden skabte fysiklektor Rikke Schmidt Kjærgaard Videnskabsklubben – et fritidstilbud til børn, der interesserer sig for naturvidenskab. I dag er det en kæmpe succes med lange ventelister. De mangler noget andet end det at gå til fodbold, siger hun.

Børn i Danmark har fået et fritidstilbud, som tordner op ad popularitetslisten: naturvidenskab.

Videnskabsklubben tilbyder børn i 4. til 6. klasse forløb inden for forskellige grene af naturvidenskaben. Børnene mødes en gang om ugen og dyrker videnskab med gymnasieelever som instruktører, og pladserne bliver revet væk.

“Vi er vokset helt vildt, og vi kunne vokse endnu mere. Der er et kæmpe potentiale”.

Sådan siger Rikke Schmidt Kjærgaard, tidligere lektor ved AU og i dag direktør for Videnskabsklubben, som hun selv tog initiativ til i 2014.

I slutningen af oktober starter omkring 780 børn op på hold med emner som primatologi, biodiversitet og materialefysik. Men samtidig står der næsten 500 børn på venteliste. Der er simpelthen ikke kapacitet til alle de interesserede, der gerne vil dyrke videnskab i deres fritid.

“Jeg tror, Videnskabsklubben rammer ned i et hul. Der findes ikke noget lignende herhjemme, men der er brug for det. Der er en masse børn i folkeskolen, der ikke trives med det faglige niveau. De mangler noget. Noget andet end det at gå til fodbold”, siger Rikke Schmidt Kjærgaard.

Som eksempel nævner hun en oplevelse, hun havde med et af sine egne børn.

“Da min yngste dreng gik i 2. klasse, fik vi at vide på et forældremøde, at de ikke vidste, hvad de skulle stille op med ham, for Daniel var jo ikke en “fodbolddreng”. Det er jo bare så synd. Og vi får mange børn ind i Videnskabsklubben, som pludselig oplever et interessefællesskab, de ikke har oplevet andre steder”.

Inspiration fra Harvard

Inspirationen til Videnskabsklubben stammer fra Harvard, hvor Rikke Schmidt Kjærgaard havde en postdocstilling i 2010-11.

“Min datter gik i noget, der hedder Boston Science Club for Girls. Det byggede på et mentorsystem, hvor ældre elever underviste yngre elever. Jeg kunne bare se, hvordan hun blomstrede og gik fra en genert pige til den, der turde noget og turde stå ved det, hun vidste”.

Hjemvendt til Danmark tog hun ideen op i Det Unge Akademi, hvor hun var blevet medlem. Her blev den grebet af Petrine Wellendorph, der dengang var lektor på Institut for Farmakologi på KU. De havde begge fået bevillinger fra Lundbeckfonden, så her henvendte de sig og fik en bevilling på godt 200.000 kr. til at prøve ideen af.

“Vi startede med vores egne børns skoler først, og andre fra Det Unge Akademi formidlede kontakt til deres børns skoler. Og så startede det op på 4-5 skoler i 2014. Det gik rigtig godt, og så fik vi en større pose penge året efter, og så gik det slag i slag frem til 2018, hvor vi fik en kæmpe bevilling fra Novo Nordisk Fonden på lige knap 16 millioner”, fortæller Rikke Schmidt Kjærgaard.

Videnskabsklubbens hold mødes en gang om ugen fra efterårsferien og syv uger frem. Aktiviteterne foregår på

gymnasier fordelt over hele landet – dog flest i hovedstadsområdet – hvor det er lokale gymnasieelever – mentorer – der frivilligt leder aktiviteterne efter at være blevet uddannet til det.

“Rollemodeller” er et nøgleord for den opbygning.

“Vi mangler kandidater i STEM-fagene. Og der skal vi som forskere gå forrest i forhold til rollemodeller, vel at mærke opnåelige rollemodeller, vi kan spejle os selv i. Derfor ville vi have det her mentorsystem, hvor børn kan spejle sig selv i gymnasieeleverne. Og det gør de. De spørger dem om alt muligt, der dannes nærmest et søskendeforhold”.

Elever får topforskere i deres netværk

Gymnasieelevernes rollemodeller er til gengæld de forskere, der står for at udvikle forløbene, og som uddanner dem til rollen som mentorer.

“Noget af det vigtigste i min karriere er mit netværk. Så når jeg er ude til workshoppen, vi holder med dem, fortæller jeg om, hvordan man opbygger sit netværk, og så siger jeg altid: Nu starter jeres netværk, blandt jer selv og blandt os i Det Unge Akademi. Brug os. Og det gør de. Det kan være ved deres 3.-års opgave, hvor de ringer eller skriver: Kender I en forsker, der kan hjælpe mig? Eller måske vil de gerne til udlandet efter gymnasiet og vil høre, om vi har nogle kontakter”.

En anden vigtig del af konceptet er, at de forløb, holdene inden for de forskellige fag skal igennem, er udviklet af forskere.

“Det er simpelthen, fordi vi sætter barren højt. Vi vil gerne give dem noget, de ikke får i folkeskolen. Vi skal ikke koncentrere os om læringsmål. Vi skal bare give dem noget, de synes er fuldstændig fantastisk og som har rødder i den rigtige forskning. For eksempel skal vores næste program, der handler om jorden som økosystem,

Børnene skal først og fremmest bare have det sjovt og lære, at kemi ikke er farligt, siger Thomas Just Sørensen, professor i kemi, der har udviklet et nyt kemiforløb til Videnskabsklubben.

udvikles af Katherine Richardson og Carsten Rahbek. Så har vi ansat flere erfarne folkeskolelærere og formidlere til at gå igennem materialet, men det er bare vigtigt – også for mig personligt – at vi får den nyeste viden med ind i de her programmer”, siger Rikke Schmidt Kjærgaard, der i dag har sat forskerkarrieren på pause og arbejder fuld tid som direktør for Videnskabsklubben.

Det skal bare være sjovt

Det nyeste faghold i årets udgave af Videnskabsklubben er kemiholdet. Bag det står Thomas Just Sørensen, professor ved Institut for Kemi på KU.

“Målet er, at børnene skal synes, det er sjovt, og ikke tabe interessen, og så det med, at man ikke skal være bange for kemi. Hvis børnene har nogle sjove dage, så kan de ikke undgå at lære noget. Og det er ret nemt at lave sjove ting i kemi. Vi skal lave slim og farver, og vi har også lavet et spil, der minder om UNO, bare med grundstofferne. Og så taler vi om aktiviteterne: Hvorfor bliver slimen hård? Hvordan opstod den farve? Det er i virkeligheden evnen til at stille spørgsmål og opstille hypoteser, vi øver”, fortæller Thomas Just Sørensen.

Han kender Rikke Schmidt Kjærgaard fra Det Unge Akademi og har fulgt med i Videnskabsklubbens udvikling. Og han var straks klar, da han blev spurgt, om han ville planlægge

et forløb. Den største del af arbejdet er dog udført af hans ph.d.-studerende Lea Gundorff Nielsen, der med penge fra Videnskabsklubbens bevillinger er blevet frikøbt et år til at udvikle kemiforløbet.

Første og måske vigtigste skridt er at skabe tilstrækkeligt engagement hos de gymnasieelever, der som mentorer skal stå for forløbet.

“Min tese er, at kan man gøre gymnasieeleverne begejstrede, så er det ingen sag at få børnene med. Så min målgruppe er i virkeligheden dem. De skal klædes på relativt hurtigt og gøres begejstrede for det emne, de skal stå og snakke om over for børnene”, siger Thomas Just Sørensen.

Målet er spørgsmål om kemi

Et andet element, han lægger vægt på, er, at børnene stifter bekendtskab med begreber fra kemiens verden. Sproget er en vigtig forudsætning for at kunne forholde sig til den kemi, der omgiver os.

“Det giver dem først og fremmest et sprog, så de kan begynde at være nysgerrige på den atomistiske del af verden og stille spørgsmål om: Hvad er verden bygget op af? Hvorfor er væggen hvid? Hvilke pigmenter er der i den hvide farve? At de begynder at kunne spørge om kemi, er mit eneste reelle mål for forløbet. For desværre er kemi meget langt væk fra deres hverdag som folkeskoleelever i dag. Måske har de hørt om

H₂O og CO₂, men så er det også det. Så de skal bringes fra intet til vide til at begynde at stille spørgsmål om, hvad der sker”, siger Thomas Just Sørensen.

Selv om kemiholdet kun mødes syv gange i løbet af efteråret, har han store forventninger til, hvad der kan vækkes hos børnene, når de først er sammen med kammerater, der deler den naturvidenskabelige interesse.

“Jeg tror sådan set, at alle børn er interesserede i natur og teknik på et eller andet plan. Men det er klart, at når vi har halvanden time, og man er sammen med andre, der har valgt kemi til, fordi de synes, det er spændende, så har du et helt andet fokus. Børn er nogle svampe, når de laver de her ting. Vi har testet det af på 2-3 børnehold, og de kan faktisk godt foretage de slutninger, vi tror, de kan. De kan i virkeligheden meget mere, end vi tror”.

Det handler om at nære den naturlige STEM-interesse hos børn, men det handler i høj grad også om mentorerne – de frivillige gymnasieelever, der underviser.

“Det her kommer ikke til at løse vores STEM-problematik, men det er et rigtig godt skridt. Hvis vi vil have mere STEM-uddannelse, skal vi have mange flere, der kan undervise og er motiverede for det. Og jeg tror, mange af vores mentorer er motiverede for at gå den vej. Det er der, vi starter”, siger Thomas Just Sørensen. ■

HAVDE POLITIKERNE LYTTET TIL HUMANISTER, HAVDE DE IKKE GJORT OS AFHÆNGIGE AF PUTINS GAS

Af Finn Collin, adjungeret professor ved Aalborg Universitet, og David Budtz Pedersen, professor ved Aalborg Universitet

Igen i septembernummeret var Forskerforum præget af rapporterne om humanioras udsatte stilling på danske universiteter. I lederen anfører Brian Arly Jacobsen, at problemet til dels er humanisternes egen skyld, idet vi ynder at fremstille os som et ganske særligt fagområde, især udmærket ved en principiel kritisk holdning til samfundsspørgsmål. Uden eksplicit at nævne det har Brian Arly Jacobsen nok bl.a. interessen for identitetspolitik på de humanistiske fakulteter i tankerne.

Men selvom visse humanister ynder at fremstille deres fagområde som adskilt fra andre videnskaber, gælder det ikke for størstedelen af dem. Faktisk ligner humanvidenskaberne de andre videnskaber på de fleste punkter. Her er et af de vigtigste: Alle videnskaber udvikler viden, som, anvendt med omtanke, er nyttig for samfundet. Når politikerne ikke anerkender dette for humanioras vedkommende, skyldes det dog næppe deres ubehag ved den nylige identitetspolitik. Underudnyttelsen af humanistisk viden går meget længere tilbage.

Den negative holdning til humanistisk viden er et bevidst element ved dansk politik, ikke en aktuel politisk kontrovers.

Corydon og økonomerne

Dette dokumenteres af en artikel af en af de mest indflydelsesrige figurer i nyere dansk politik, Bjarne Corydon, som var en yderst magtfuld finansminister i årene 2011-2014. I en artikel i Samfundsøkonomen 2/2020 skriver han om politikernes brug af videnskabelig ekspertise, at indspil fra "sociologer, filosoffer og humanister ... kun sjældent kan bruges i praksis".

Økonomernes bidrag er derimod højst anvendelige, og Corydon begrundet ironisk nok dette med et humanistisk argument hentet fra videnskabsfilosofien: Økonomernes bidrag har en mere "normalvidenskabelig" karakter, i Kuhns forstand, end humanvidenskabernes. Nu mente Kuhn faktisk, at heller ikke samfundsvidenskaberne havde "normalvidenskab", og Corydon kommer da også uforvarende til at afsløre en mere reel,

politisk-praktisk forklaring på forskellen.

Han beskriver, hvordan effektive videnskabelige rådgivere og eksperter skal være i besiddelse af "proceskunderskaber", hvormed de kan integrere deres faglige viden med forståelsen af den politiske virkelighed og det forvaltningsmæssige mulighedsrum. Økonomerne har ifølge Corydon mere end andre ekspertgrupper opdyrket "kontekstkompetencer", dvs. evnen til at anvende økonomisk forskning og tilfredsstillende efterspørgslen efter økonomiske styringsredskaber. Der består ifølge Corydon en "vidtrækkende dialektik" mellem økonomisk ekspertise og politik. Her bruger Corydon igen et fint filosofisk begreb til at fortælle, at økonomisk tankegang ikke blot er et redskab for politikken, men har gennemsyret den og også definerer dens mål såsom stadig økonomisk vækst.

Kort sagt, humanisternes manglende nytteværdi i politikernes optik er simpelthen et udtryk for, at politikerne i forvejen har lagt sig fast på, at drivkræfterne i det danske samfund og den internationale politik er rent økonomiske. Forestillingen om humanioras manglende nytte er således resultatet af en cirkelslutning.

En arbejder fra det statslige selskab Gazprom tjekker gasrørledningen i nærheden af Urengoy i Rusland.

Advarede mod Putin

En nylig begivenhed har imidlertid vist værdien af humanvidenskabelig viden. Det er Ruslands invasion af Ukraine: utvivlsomt den mest skelsættende enkeltbegivenhed i Europa siden afslutningen på 2. verdenskrig.

Der var klare tegn på denne krig, hvis man kendte russisk historie og satte sig ind i, hvordan Putin har markedsført denne historie i den seneste tid. Putin ser sig selv i linjen fra russiske zarere som Peter den Store, der udvidede Ruslands territorium på bekostning af små nabonationer, og disse storrussiske ambitioner blev videreført af Stalin, der bl.a. indlemmede de baltiske lande.

Putin har meget sigende betegnet opløsningen af Sovjetunionen som "den største geopolitiske katastrofe i det 20. århundrede" og prøver energisk at gøre skaden god igen. Han underbygger dette med sære metafysiske ideer om Rusland som bærer af en særlig værdifuld kultur og verdenshistorisk mission.

Dette er velkendt stof for danske og internationale humanistiske forskere, og det kommer nu frem i bagklogskabens klare lys. Men det blev ignoreret af politikerne, indtil Putin foretog sit overfald.

Holdningen hos dem, i Danmark såvel som internationalt, er, at humanistiske analyser af denne art er overfladiske og irrelevante, fordi de ikke forholder sig til de økonomiske kræfter, der reelt styrer storpolitikken. Den politiske tænkning i Europa var, at Rusland kunne fredeliggøres ved at inkludere landet i et europæisk økonomisk fællesskab. Men for Putin var det økonomiske samarbejde tværtimod et middel til at realisere de imperiale drømme, idet et økonomisk afhængigt Europa ikke ville modsætte sig en genoplivet russisk ekspansionspolitik.

Putin og den russiske magtelite tænker i nationalistiske baner, som vi mente at have lagt bag os i resten af Europa, herunder Danmark, og de er en væsentlig drivkraft i russisk politik.

Økonomisk historiefortolkning dominerer

Det er interessant at iagttage, hvordan kommentatorer har svært ved at slippe den økonomiske fortolkning af Putins politik. Man har kunnet læse, at formålet med krigen alene er at sikre

Hvis Europas politikere havde trukket på humanisters viden om Ruslands historie og Putins nylige bestræbelser på at genoplive den, kunne vi måske have undgået den ulykkelige krig i Ukraine.

kontrollen med vigtige råstofressourcer i Donbas-regionen, eller, endnu simple, at det for Putin bare drejer sig om at sikre yderligere rigdomme for sig selv og sine oligarkvenner. At Putin virkelig skulle tro på sin gammelnationalistiske fortælling, er umuligt at tage alvorligt, når man har lagt sig fast på en økonomisk historieforståelse. Men fortællingen har i det mindste været god nok til at skabe en betydelig opslutning bag krigen i den russiske befolkning.

Hvis Europas politikere havde trukket på humanisters viden om Ruslands historie og Putins nylige bestræbelser på at genoplive den, kunne vi måske have undgået den ulykkelige krig i Ukraine.

Vi ville så ikke have givet Putin den monopolstilling som leverandør af energi til Europa, uden hvilken han næppe ville have kastet sig ud i denne farlige operation. Hermed være ikke sagt, at historikere og andre humanister kunne have forudsagt denne udvikling med nogen sikkerhed. Men deres viden og synspunkter kunne og burde have spillet en større rolle for den politiske beslutningsproces, i Danmark såvel som i andre lande.

Humanistisk forskningsberedskab

Konklusionen på ovenstående analyse er, at dimensioneringen af universitetets fag og fagområder må ske ud fra en bred vurdering af deres samfundsværdi, som ikke lader sig aflæse alene ud fra aktuelle tal for hastigheden af kandidaternes afsætning på arbejdsmarkedet. Det er vigtigt for et lille land som Danmark at have sit eget minimale forråd af viden om verden og et forskningsberedskab til at holde forrådet ajour.

Ellers vil begivenheder som den i Ukraine altid komme bag på os, og vi vil ikke have redskaber til at analysere dem. Det er i den forbindelse fx nødvendigt at have et beredskab af små slaviske sprogfag. Ellers kommer vi i den situation, at vi efterhånden kun kender til det, der foregår i vores østeuropæiske nabolande, via engelsksprogede kilder, især amerikanske, som typisk ser på verden igennem deres egne briller.

Vi skal klogeligt afholde os fra at komme med konkrete anbefalinger vedr. de humanistiske fags dimensionering her. Vores ærinde har alene været at påpege den samfundsmæssige værdi af den viden, der udvikles af disse discipliner, og at advare imod en forskningspolitik, som alene tager udgangspunkt i fagenes afsætning af kandidater på det private arbejdsmarked. ■

Kemi-professor fra KU modtager Nobelprisen

Den 68-årige danske kemi-professor **Morten Peter Meldal** er modtager af Nobelprisen for Kemi i 2022.

Det offentliggjorde Nobelkomiteen den 5. oktober 2022.

Morten Peter Meldal er ansat som professor ved Københavns Universitet og modtager nobelprisen for sit bidrag "til udvikling af klikkemi og bioortogonal kemi".

Han deler prisen sammen med Barry Sharpless fra Stanford University, CA, USA, og Carolyn Bertozzi, som er ansat ved Scripps Research, La Jolla, CA, i USA.

Alle tre har de med deres forskning lagt grunden for en funktionel form for kemi – klikkemi, hvor molekylære byggeklodser hurtigt og effektivt snapper ind i hinanden.

Det er ifølge nobelkomiteen "en enkel og pålidelig form for kemi, hvor reaktionerne er hurtige og uønskede biprodukter undgås".

Både Morten Peter Meldal og medpristager Barry Sharpless beskæftiger sig med det der kaldes kronjuvelen på klikkemi: den kobberkatalyserede azid-alkyn-cycloaddition.

Det er en elegant og effektiv kemisk reaktion, der er blevet udbredt, som bruges nu blandt andet til at udvikle medicin, kortlægge DNA og skabe mere passende materialer.

De tre nobelprismodtagere modtager 10 mio. svenske kroner, som skal deles ligeligt mellem prismodtagerne.

AAU-professor i cybersikkerhed hædret for sin undervisning

Jens Myrup Pedersen, der er professor ved Institut for Elektroniske Systemer på Aalborg Universitet, hvor han underviser i cybersikkerhed, kan nu kalde sig årets underviser.

Undervisningsprisen uddeles af Uddannelses- og Forskningsministeriet som en særlig hyldest til undervisere på de videregående uddannelser dvs. universiteterne, professionshøjskolerne, erhvervsakademierne og de kunstneriske og maritime uddannelser.

To af de i alt syv priser går til undervisere på universiteterne, og med æren følger en præmie på 500.000 kr. til hver af prismodtagerne. 300.000 kr. går til at understøtte undervisningsmiljøet på undervisernes uddannelsesinstitution, og de resterende 200.000 kr. er en personlig hæderspris.

I indstillingen fra AAU bliver der lagt vægt på, at Jens Myrup Pedersen har en engagerende og eksperimenterende tilgang til undervisningen. Han formidler et kompliceret emne som cybersikkerhed og hacking på en inspirerende måde, og han tilpasser undervisningen efter den feedback, han modtager fra sine studerende.

"Jeg er nok lidt fandenivoldsk. Hvis jeg tror, vi kan få noget godt ud af det, så tager vi chancen", udtaler Jens Myrup Pedersen.

For at øge unges interesse i faget er Jens Myrup Pedersen blandt andet landstræner for det danske cyberlandshold. Derudover er han involveret i et stort projekt med Industriens Fond, som handler om at danne fællesskaber inden for cybersikkerhed.

Prisen blev overrakt af H.K.H. Kronprinsesse Mary og uddannelses- og forskningsminister Jesper Petersen ved en ceremoni på Nationalmuseet den 29. august.

Undervisningspris til nytænkende KU-professor

Foto Søren Kjeldgaard

Professor **Bente Kiens** er som den ene af to undervisere fra universiteterne blevet tildelt Uddannelses- og Forskningsministeriets Undervisningspris 2022. Ministeriet uddeler i alt syv priser til undervisere på de videregående uddannelsesinstitutioner, der hver modtager en præmie på 500.000 kr., hvoraf 300.000 kr. går til at understøtte undervisningsmiljøet på undervisernes uddannelsesinstitution, og de resterende 200.000 kr. er en personlig hæderspris.

Bente Kiens, der er professor ved Institut for Idræt og Ernæring på Københavns Universitet, hædres for sit ekstraordinære bidrag til at udvikle nytænkende undervisning, der gennem mange år har skabt stort engagement, kritisk refleksion og et højt fagligt niveau hos de studerende.

Bente Kiens har gennem de seneste 15-20 år udviklet det, hun kalder en studenteraktiverende undervisningsform, hvor undervisningen bliver drevet af, at Bente Kiens og en håndfuld af hendes ph.d.-studerende og postdocs går rundt i grupperne og indtager rollen som moderatorer. De kandidatstuderende har blandt andet et kursus, hvor de får til opgave at læse en række videnskabelige artikler derhjemme og derudfra sætte viden fra forskellige kilder i forhold til hinanden. Målet er at finde et kvalificeret svar på en konkret udfordring fra virkelighedens verden.

I indstillingen til prisen beskrives hun som et didaktisk fyrtårn.

"Hun ser det som et privilegium at undervise studerende, og hun er drevet af ikke blot formidlingen af det faglige stof, men i særdeleshed af passionen for at inspirere de studerende til selv at kunne stille de kritiske spørgsmål til stoffet og lære at anvende videnskabelig tankegang og videnskabelige metoder. Samtidig har hun en imponerende livslang karriere som internationalt anerkendt topforsker i de komplekse fysiologiske mekanismer, der regulerer kroppens evne til at håndtere og forbrænde fedt", står der.

Aarhus Universitet har fundet ny bestyrelsesformand

Foto Novo Nordisk Fonden

Birgitte Nauntofte, Novo Nordisk Fondens forhenværende direktør, bliver ny bestyrelsesformand på Aarhus Universitet den 1. december

2022, hvor hun afløser Connie Hedegaard, hvis bestyrelsesperiode på universitetet udløber efter otte år.

Birgitte Nauntofte har været ansat 27 år på Københavns Universitet, bl.a. som professor og prodekan på Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet. Igennem 12 år var Birgitte Nauntofte direktør for Novo Nordisk Fonden, som med hende i spidsen udviklede sig fra at være en mellemstor dansk erhvervsdrivende fond med årlige samfundsnyttige uddelinger i millionklassen til at komme i den internationale ligas top-3 med uddelinger på flere milliarder årligt til især videnskabelige formål.

"Birgitte Nauntofte har en dyb indsigt i alle aspekter af universitetets kerneopgaver og dets relationer til det omkringliggende samfund. Inden for den danske universitetssektor har Birgitte Nauntofte en helt unik og yderst relevant profil i forhold til at påtage sig en rolle som bestyrelsesformand. Og ikke mindst i kraft af den udvikling, der er i gang på Aarhus Universitet med et forøget fokus på innovation og samarbejde med det omgivende samfund. Ud over at have stået i spidsen for den største private fond i Danmark har hun siddet med i forskningsråd og bidraget som ekspert og inspirator inden for uddannelse, forskning og innovation i både ind- og udland", udtaler regionsdirektør i Region Midtjylland Pernille Blach Hansen, som har stået i spidsen for det udpegningsorgan, der har valgt Birgitte Nauntofte. Det er muligt at sidde i en universitetsbestyrelse i maksimalt otte år, hvilket er årsagen til, at Connie Hedegaard udtræder.

Carlsbergfondets priser går til KU- og AAU-forsker

Foto: Martin Juul

Carlsbergfondets Forskningspriser 2022 er blevet tildelt iskerneforsker og fysiker ved Københavns Universitet

Dorthe Dahl-Jensen og

semiotiker og idéhistoriker **Frederik Stjernfelt** fra Aalborg Universitet.

Priserne blev overrakt af H.K.H. Kronprinsessen, uddannelses- og forskningsminister Jesper Petersen, præsident for Videnskabernes Selskab Marie-Louise Nosch og Carlsbergfondets bestyrelsesformand, Majken Schultz, på Ny Carlsberg Glyptotek.

Carlsbergfondets Forskningspriser har som formål at hylde to aktive forskere i ind- eller udland, der har bidraget afgørende til grundforskning på højt internationalt niveau. Priserne skal opmuntre til yderligere forskning og kan bruges til udlandsophold, feltarbejde, indkøb af udstyr eller løn til videnskabeligt arbejde.

Med prisen følger 1 million kroner. Heraf øremærkes 750.000 kroner til forskningsaktiviteter, mens 250.000 kroner er en personlig hædersgave.

Priskomiteén begrundede valget af Dorthe Dahl-Jensen med hendes enestående forskning i arktisk is, ferskvands betydning for det marine liv i havet og klimaforandringer op gennem Jordens historie.

”Dorthe Dahl-Jensen har stået i spidsen for både udboringer, prøvetagning og fortolkning af data fra iskerner, og hendes forskning har ændret grundlæggende ved vores opfattelse af klimasystemet. Eksempelvis har hendes dateringer af grønlandske iskerner vist, hvordan atmosfæren er blevet påvirket af både menneskelige aktiviteter og naturbegivenheder gennem de seneste 2.000 år, herunder af skovafbrænding, industrialisering og vulkanudbrud”, står der i indstillingen.

Priskomiteén begrundede valget af Frederik Stjernfelt med hans mangeårige forskningsindsats inden for så forskellige emner som semiotik, videnskabsfilosofi, litterær teori, biosemiotik, idéhistorie og politisk filosofi.

”Frederik Stjernfelt har bidraget med nye vigtige indsigter i alt fra læren om tegn til ytringsfrihedens vilkår i de moderne demokratier og kulturelle bevægelser på både venstre og højre side af det politiske spektrum. Ud over sit store engagement i grundforskningen har han desuden påtaget sig en beundringsværdig rolle som ivrig formidler, kritiker og debattør – til stor glæde og gavn for folk uden for universitetsverdenen”, skriver komiteén.

Carlsbergfondets Forskningspriser blev uddelt for første gang i 2011 i anledning af fondets grundlægger J.C. Jacobsens 200-årsfødselsdag. Det er således i år 11. gang (der blev ikke uddelt nogen pris i 2020 pga. Covid-19-pandemien), at to fremragende forskere inden for naturvidenskab og humaniora/samfundsvidenskab hædres med prisen.

KU og SDU etablerer nyt humanistisk forskningscenter

En stor bevilling på 60 mio. kr. fra virksomheden A.P. Mærsk gør det muligt for Københavns Universitet og Syddansk

Universitet at etablere et nyt, humanistisk forskningscenter.

Det nordiske center med navnet Nordic Humanities Center for Challenge-Based Inquiry skal med afsæt i humanistiske discipliner som for eksempel sprog, historie og litteratur ”bidrage med nuancering, perspektivering, nye forståelser og handlemuligheder i forhold til de helt store samfundsudfordringer”.

Det gælder fx klimakrisen og pandemier.

Bevillingen på de 60 mio. kr. fra Den A.P. Møllerske Støttefond skulle gøre det muligt at drive centeret i seks år fra og med 2023.

”I min bog er humanismen kommet lidt i baggrunden. Det tjener ikke mennesket. Målet med centeret er således at bringe flere humanistiske perspektiver på verdens udfordringer i spil og på den måde supplere de tekniske videnskaber med nye handlemuligheder og visioner”, siger Ane Mærsk Mc-Kinney Uggla, som er formand for Den A.P. Møllerske Støttefond.

Nordic Humanities Center for Challenge-Based Inquiry bliver forankret på såvel KU som SDU, og en lang række forskere fra begge universiteter, både erfarne og unge talenter, vil blive tilknyttet centeret. Desuden ansættes en centerleder og administrative medarbejdere, der ikke mindst skal bistå med det store formidlingsarbejde, der forventes af centeret.

Forskerne vil som udgangspunkt indgå i aktiviteterne og forskningen i centeret i étårsintervaller for at supplere centerets kernestab og den akademiske centerledelse. Hvert forskerteam vil blive sammensat af forskere fra Danmark suppleret med forskere fra især de øvrige nordiske lande, men også fra resten af verden. Der vil blive arbejdet målrettet med at formidle centerets resultater bredt.

AU-reaktor ny formand for Danske Universiteter

Foto: Lars Kruse AU Foto

Brian Bech Nielsen, rektor på Aarhus Universitet, er blevet valgt som ny formand og

talsmand for Danske

Universiteters rektorkollegium. Ny næstformand bliver samtidig Nikolaj Malchow-Møller, rektor ved Copenhagen Business School.

De to har overtaget formandskabet den 1. september som afløser for Anders Bjarklev, rektor ved Danmarks Tekniske Universitet, og Per Michael Johansen, rektor ved Aalborg Universitet, der har bestridt posterne siden 2015.

Danske Universiteter er de otte danske universiteters samarbejdsorganisation, der har til formål at fremme universiteternes samarbejde, synlighed og gennemslagskraft, og Rektorkollegiet er det højeste beslutningsorgan.

Brian Bech Nielsen takker for tilliden fra rektorkollegerne, som har valgt ham, og ser frem til opgaverne:

”Det er en spændende opgave i en tid, hvor forskning og uddannelse står højt på dagsordenen overalt i samfundet, og jeg ser meget frem til samarbejdet med Nikolaj Malchow-Møller om at repræsentere universiteterne. Jeg vil lægge stor vægt på samarbejdet og dialogen – internt i sektoren og med vores omverden. Universiteterne spiller en meget vigtig samfundsrolle i at levere arbejdskraft til morgendagens arbejdsmarked og ved at bidrage til at løse de store samfundsudfordringer gennem viden og samarbejde – ikke mindst i forhold til den grønne omstilling”, udtaler han i en pressemeddelelse.

Brian Bech Nielsen, der er født i 1957, er uddannet fysiker på AU, hvor han har haft ledende stillinger som institutleder og dekan, inden han i 2013 blev rektor. I 2019 blev hans åremålsansættelse forlænget med tre år uden opslag, hvilket er det maksimale, reglerne tillader, inden han skal gensøge stillingen i åben konkurrence med andre kandidater. Tidligere på året besluttede AU's bestyrelse at forlænge hans ansættelse med yderligere fem år, så den nu løber til 2027.

AAU samler forsvarsforskningen

De mange forsknings- og udviklingsaktiviteter vedrørende forsvar og sikkerhed, som foregår på tværs af Aalborg

Universitet, skal fremover

koordineres i den nyoprettede enhed AAU Defence.

For eksterne samarbejdspartnere som erhvervsliv, embedsværk, politikere og industri vil det betyde, at de fremover vil have én overskuelig indgang til forskning, uddannelse og innovation på AAU vedrørende forsvar og sikkerhed. Internt vil den nye enhed betyde, at forskningsaktiviteter, virksomhedssamarbejde, fondsansøgninger osv. tilbydes koordinering og support i en helt anden grad end hidtil, forklarer prodekan og leder af AAU Defence

Torben Larsen.

Inden for AAU's forsknings- og udviklingsmiljøer vedrørende forsvar og sikkerhed står bl.a. kunstig intelligens, cyberteknologi og udvikling af grønne brændstoffer stærkt. Men der er en lang tradition for forskning på området på AAU, og mange andre miljøer er oplagte at invitere med, påpeger Torben Larsen.

Blandt de første aktiviteter i AAU Defence er at skabe nye interne og eksterne relationer og sætte turbo på stærke eksisterende forskningsmiljøer. Derudover har danske forsknings- og udviklingsmiljøer med AAU og DTU i spidsen parallelt med formaliseringen af AAU Defence taget initiativ til at samle relevante aktører fra landets universiteter og de syv GTS-institutter i et nationalt forskningsamarbejde med navnet "Nationalt Forsvarsteknologisk Center".

CBS henter ny direktør hos AU

Arnold Boon har været universitetsdirektør og stået i spidsen for fællesadministrationen på Aarhus Universitet i syv år, men den 1. oktober skifter

han arbejdsplads, men beholder sin jobtitel, når han tiltræder som ny universitetsdirektør på Copenhagen Business School.

Arnold Boon siger i en pressemeddelelse, at han glæder sig til at være med til at implementere CBS' ambitiøse strategi.

"CBS er en spændende arbejdsplads på grund af jeres betydelige fokus på at samarbejde med erhvervslivet og jeres ønske om at styrke engagementet i samfundsudviklingen. Innovation, internationalisering, bæredygtighed og livslang læring er andre spændende nøgleord", lyder det fra Arnold Boon.

CBS-rector Nikolaj Malchow-Møller understreger, at Arnold Boons store erfaring med ledelse og strategi vejede tungt for ansættelsesudvalget og bestyrelsen i et ellers stærkt ansøgerfelt.

"Sammen med medarbejderne skal Arnold Boon fortsætte den gode udvikling, Fællesadministrationen er inde i, ligesom han skal være med til at løfte den strategiske udvikling på CBS. Jeg glæder mig meget til at arbejde

sammen med ham", siger Nikolaj Malchow-Møller.

Arnold Boon efterfølger Kirsten Winther Jørgensen, der siden midt i august har været afløst af konstitueret universitetsdirektør Annika Dilling.

På AU roser rektor Brian Bech Nielsen den snart forhenværende direktør for at have gjort en stor forskel for universitetet.

"Der skal ingen tvivl herske om, at CBS får en rigtig dygtig universitetsdirektør, og jeg vil gerne ønske både Arnold Boon og CBS et varmt tillykke. Arnold Boon har ydet en fantastisk indsats på Aarhus Universitet. Han har stået i spidsen for at udvikle den administrative support gennem forbedrede processer og strukturer. Ikke mindst via udnyttelse af digitaliseringens muligheder, som han brænder for at høste de bedste og universitetsrelevante frugter fra. Med Arnold Boon har vi haft en sikker og meget samvittighedsfuld hånd på rattet", siger Brian Bech Nielsen.

Den 55-årige Arnold Boon tiltrådte som universitetsdirektør på AU 1. januar 2016. Inden han kom til AU, havde han bl.a. stået i spidsen for administrationen på Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet på Københavns Universitet og været direktionssekretær i Danmarks Jordbrugsforskning og forsket i 8 år hos Statens Jordbrugs- og Fiskeriøkonomiske Institut. Desuden har han en ph.d. i erhvervsøkonomi og en master i offentlig ledelse.

Nyt forskningsprojekt på CeFU skal skabe bedre trivsel blandt unge

Center for Ungdomsforskning (CeFU) ved Aalborg Universitet har modtaget en bevilling på knap 4,3 mio. kr. fra Velux Fonden til udviklings- og

forskningsprojektet "Pædagogiske veje til bedre trivsel i ungdomslivet", der strækker sig over en treårig periode frem til efteråret 2025. Forskere fra CeFU skal i samarbejde med en række ungdomsuddannelser udvikle pædagogiske metoder til at knække kurven med stigende mistrivsel blandt unge.

I Danmark står vi aktuelt i en situation, hvor antallet af børn og unge, der mistrives, stiger fra år til år. Vi kender ikke den fulde baggrund for udviklingen, men talrige undersøgelser peger på, at en af de væsentlige årsager skal findes i en læringskultur, hvor snævre præstationskrav er kommet til at fylde for meget. En kultur, der har betydning for ikke bare unges læring, men også deres trivsel og mistrivsel.

Forskerne ønsker med projektet at udvikle og afprøve trivselsskabende pædagogiske

metoder, der mindsker en negativ præstationskultur. Metoderne skal styrke det faglige og sociale fællesskab blandt eleverne, så vi målrettet arbejder for at undgå, at mistrivsel breder sig, og at flere unge havner på kanten af – eller helt uden for – uddannelsessystemet.

Konkret vil udviklingen af de trivselsskabende pædagogiske metoder ske i tæt samarbejde med interesseorganisationer, lærere, ledere og elever på en række udvalgte skoler. Skolerne vil blive udvalgt på baggrund af et åbent call i vinteren 2022/23.

Formidlingspris til professor emeritus fra KU

Foto: Wikipedia

Helge Stjernholm Kragh, professor emeritus på Niels Bohr Institutet (NBI) ved Københavns Universitet, har modtaget Svend Bergsøes

Fonds formidlingspris på 100.000 kroner. Prisen gives for hans usædvanlige talent for at pirre tilhørernes nysgerrighed og for hans evne til at kunne kommunikere i et forståeligt sprog, fremgår det af en pressemeddelelse.

Den 78-årige videnskabshistoriker har bidraget til mere end 850 publikationer og 35 bogtitler skrevet på både dansk og engelsk.

Bergsøe-fonden nævner biografien om den engelske teoretiske fysiker Paul Dirac og "Quantum Generations", der handler om fysikkens udvikling i det 20. århundrede. Af værker på dansk kan nævnes "Universet i perspektiv", "Hvad er naturvidenskab?" og "Dansk naturvidenskabs historie", som han har været med til at skrive og redigere.

Helge Stjernholm Kragh er i dag tilknyttet Niels Bohr Arkivet ved NBI. I årene 1997-2015 arbejdede han som professor i videnskabs- og teknologihistorie ved Aarhus Universitet, Center for Videnskabsstudier. Han har været associate professor ved Cornell University i USA og ordinær professor ved Universitetet i Oslo.

AU tildeler formidlingspris til coronaforsker

Foto: Lars Kuse

Michal Bang Petersen, professor ved Institut for Statskundskab på AU, er blevet tildelt Aarhus Universitets Jubilæumsfonds Forskningsformidlingspris 2022.

Michael Bang Petersens forskning ligger i et krydsfelt mellem statskundskab, psykologi og biologi og bidrager med nye tværdisciplinære indsigter i blandt andet, hvad der driver polariseringen i demokratiske samfund og

spredningen af politisk had på sociale medier. Og hvordan vi reagerer, når for eksempel Putin angriber Ukraine, eller en virus angriber hele verden.

Han blev for alvor kendt i offentligheden i forbindelse med coronapandemien, hvor han stod i spidsen for forskningsprojektet HOPE (How Democracies Cope with COVID19). Projektet har løbende genereret data om, hvordan borgernes adfærd og holdninger udviklede sig i en række vestlige lande, mens smittekurver gik op og ned, og restriktioner blev indført og afskaffet.

Uge efter uge har han og kollegerne i HOPE-projektet leveret data i realtid og sendt rapporter til den danske regering og de danske sundhedsmyndigheder. Michael Bang Petersen er medlem af regeringens faglige referencegruppe angående Covid-19, han er ad hoc-rådgiver for WHO Europe, han har været medlem af Sundhedsstyrelsens Covid-19 Advisory Board og også leveret oplæg i regi af EU-Kommissionen og Nordisk Råd.

I danske medier optrådte han sidste år i gennemsnit otte gange dagligt. Desuden har han formidlet sin viden internationalt i medier som CNN, BBC, Fox News, The Washington Post, The New York Times, Nature og Science.

En central del af formidlingen har ligget i Michael Bang Petersens indsats på Twitter, hvor flere end 33.000 mennesker og organisationer følger hans profil. Herigennem har han ikke alene formidlet sin viden, men også bidraget til den direkte samtale om videnskab borger og borger imellem.

"Forskningsformidlingen har været baseret på data, der afspejlede situationen her og nu. Samtidig har disse data ført til videnskabelige publikationer i nogle af de bedste generelle og samfundsvidenskabelige tidsskrifter såsom Proceedings of the National Academy of Sciences og Psychological Science.

Dermed har ikke blot forskningsaktualiteten, men også forskningshøjden været i absolut top", står der i indstillingen til Forskningsformidlingsprisen 2022.

SDU udnævner professor i teknisk audiologi

Tobias Neher er blevet udnævnt til professor i teknisk audiologi ved SDU, hvor han bedriver grund- og anvendt forskning inden for høreteknologi og hørehabilitering. Hans primære interesseområder er de perceptuelle mekanismer bag forskellige typer af hørevanskeligheder, deres funktionelle konsekvenser og spørgsmålet om, hvordan disse kan afhjælpes med tekniske løsninger.

Tobias Neher læste til audioingeniør og forsvarede sin ph.d.-afhandling i psykoakustik i 2004 ved Institute of Sound Recording, University of Surrey i England. Efter en etårig postdocansættelse ved samme institut flyttede han til Danmark, hvor han arbejdede som forskningsingeniør og projektleder på Eriksholm Research Centre, Oticon A/S.

I 2012 tiltrådte han en stilling som seniorforsker ved Medizinische Physik og Cluster of Excellence "Hearing4all", Oldenburg Universitet i Tyskland, hvor han opbyggede sin egen forskningsgruppe. I 2017 blev han udnævnt til lektor i audiologi ved Klinisk Institut, SDU. I den stilling var han medansvarlig for et stort nationalt forskningsprojekt ("Better Hearing Rehabilitation") med adskillige akademiske, kliniske og industrielle samarbejdspartnere. Samtidig byggede han forskningsgruppen i teknisk audiologi op.

Tobias Neher har publiceret mange artikler i internationalt anerkendte tidsskrifter, og hans forskning har medført en række fund og patenter, der har påvirket verdens fire største høreapparatfirmaers produkter.

Underholdende datalog vinder AU's undervisningspris

Gerth Stølting Brodal, der er professor ved Institut for Datalogi, har vundet Aarhus Universitets Jubilæumsfonds Undervisningspris 2022.

Gerth Stølting Brodal forsker i design og analyse af algoritmer og datastrukturer, navnlig i forbindelse med massive data-algoritmer – altså at få computere til at skabe overblik over og hente brugbare informationer ud af enorme datamængder.

Hans anden store interesse er at give sine studerende det nødvendige overblik til selv at få computere til at skabe brugbare informationer. Ikke mindst studerende fra helt andre fag.

Han har tre gange vundet prisen som Årets underviser på Institut for Datalogi og tre gange sejret i studenteforeningen Tågekammerets konkurrence "Verdens Kedeligste Foredrag" (som trods titlen er ganske morsom).

Gerth Stølting Brodals popularitet som underviser skyldes også, at hans undervisning på én gang er underholdende og struktureret, så de studerende via læringsplatformen Brightspace fra begyndelsen har overblik over og adgang til alle de ressourcer, de får brug for.

Gerth Stølting Brodal har i en årrække været formand for uddannelsesudvalget ved Institut for Datalogi og har været en stærk drivkraft i at forbedre undervisningen og reducere frafaldet blandt instituttets studerende.

SDU deltager i partnerskab, der skal stoppe plastforurening

Plastik og tekstil er sammensat af mange forskellige fibre, hvilket gør dem svære at genanvende, og derfor ender produkterne ofte på forbrændingen med store CO₂-udslip til følge.

Nu kickstarter et nyt bredt Partnerskab for Cirkulær Økonomi for Plastik og Tekstil en række projekter, der skal sikre lang holdbarhed og bedre genanvendelse af plastik og tekstil, hvilket har et stort miljø- og klimapotentiale.

Foruden SDU har partnerskabet for nuværende 92 partnere, som ledes af en bestyrelse, hvor Dorethe Nielsen, Vice President i Novo Nordisk, er formand, mens **Henrik Bindeslev**, dekan på Det Tekniske Fakultet på Syddansk Universitet, er næstformand. Der er oprettet tre workstreams under partnerskabet; en om tekstiler ledet af lektor Else Skjold fra Det Kongelige Akademi, en, der går på tværs af plastik og tekstiler, under ledelse af Kristian Syberg, Institut for Naturvidenskab og Miljø, Roskilde Universitet, og en om plastik, som Thomas Fruergaard Astrup, Institut for Miljø- og Ressourceteknologi, Danmarks Tekniske Universitet, står i spidsen for.

Partnerskabet er allerede nu klar til at lancere de første 14 projekter, som frem mod 2050 forventes at kunne spare drivhusgasemissioner svarende til ca. 650.000 tons CO₂-eq. Projekterne vil blandt andet undersøge, hvordan informationsteknologi kan bidrage til bedre affaldssortering, hvordan vi designer beklædning – ud fra forståelse af brugeradfærd – så det får en lang levetid, og hvordan vi kan sikre, at højkvalitetsplast fra sundhedssektoren ikke går op i røg, men i stedet bliver genbrugt.

Innovationsfonden har bevilliget 106,5 mio. kr. til partnerskabet.

Rettelse

I seneste nummer af Forskerforum skrev vi, at **Brit Ross Winthereik** skulle tiltræde et professorat på Institut for Mennesker og Teknologi på RUC, men hun har i stedet takket ja til et tilbud fra DTU, hvor hun skal være professor på Institut for Teknologi, Ledelse og Økonomi.

Har du en navnenyhed, som du tænker er relevant, så send den til redaktionen på cbl@dm.dk. Vi kan ikke love, at alle kommer med, og forbeholder os ret til at redigere teksten.

Al henvendelse vedr. adresseændring eller -fejl hos din medlemsorganisation

Af Lasse Højsgaard, lah@dm.dk • Foto: Glen Carstens Peters/Unsplash

Skriveteknologi har stået stille i 30 år

Prøv at udskifte dit hakkebræt af et tekstbehandlingsprogram, foreslår forsker i digital kreativitet.

Som forsker omgiver man sig typisk med mere og mere avancerede værktøjer, der løbende medvirker til at optimere og udvikle ens forskningsproces og resultater.

Men på et punkt har udviklingen stået stille i mere end 30 år: vores digitale skriveværktøjer – tekstbehandlingsprogrammer, som de hed engang. Tekster på computeren bliver skrevet i Microsoft Word eller, hvis man er lidt mere moderne, i Google Docs, som ligner Word op ad dage.

“Selv om mange millioner mennesker arbejder med tekst hver dag, så har de interfaces, vi har til tekst, ikke udviklet sig særligt meget. Alle falder tilbage til Word eller Google Docs, som ud over features til fællesskrivning ikke

har ændret sig, siden vi begyndte med Word Perfect på de tidlige pc'er”.

Det konstaterer Peter Dalsgaard, professor og leder af Center for Digital Kreativitet på AU.

Men det er synd. For det, at vi altid bruger samme type skriveprogram, gør, at vi er tilbøjelige til at skrive på samme måde, hver gang vi sætter os til tastene.

“Ser man på Word, så er standard-måden, at du skriver sekventielt – fra en ende til en anden. Du kan godt flytte rundt på blokke af tekst, men i bund og grund rimer det på den måde, du skriver på skrivemaskine på”, siger han.

Der findes dog skriveprogrammer, der bygger på andre måder at tænke og opbygge tekster på. Peter Dalsgaard

bruger selv programmet Scrivener, der blev designet som et værktøj for forfattere.

“I Scrivener arbejder man med tekst i mindre bidder, man kan give dem farvekoder på forskellige måder og så stykke elementerne sammen til en tekst. En anden funktion er, at man kan lægge sin baggrundsresearch ind i programmet og have det i et split-screen view sammen med sin tekst. Hvis jeg for eksempel skriver på min analyse, kan jeg have et dokument med mine data eller en anden forskningsartikel liggende ved siden af”, siger han og nævner også skriveprogrammet Ulyses som et populært alternativ.

Princippet om at arbejde med tekst som afsnit i en ikkefastlagt rækkefølge spiller ifølge Peter Dalsgaard godt sammen med de overvejelser, man har i en formidlingssituation.

“Som forsker arbejder man med at finde ud af, hvad der er det gode logiske flow i en tekst. Hvis jeg har en argumentationsrække, hvad skal så komme i hvilken rækkefølge? Og det er noget, værktøjet inviterer til”.

Derfor bør man som forsker, der skriver meget, tage sig tid til at overveje, om man med fordel kan bruge et andet redskab.

“Word er ikke skidt, men ikke altid bedst. Det, vi skriver, bliver til i samspil mellem os og det værktøj, vi har. Så det at være refleksiv over, hvilket værktøj man bruger, er en vigtig del af vidensarbejdet”. ■